ఆనందాశ్రమగ్రంథరత్నమాల

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము-కిత్తానుబైండు	3	0
డిటో కాలికోబైండు గిల్టుపేరు దళసరికాగితములు	4	0
శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము-కాలికోబైండు గిల్టుపేరు దళసరి కాగితములు ఆదిపర్వసభాపర్వములు	1	12
డిటో ఆరణ్యపర్వము	1	12
డిటో విరాటోద్యోగపర్వములు	1	12
డిటో ఆదిపంచకము (ఆది-సభా-ఆరణ్య-విరాట ఉద్యోగపర్వములు ఒకసంపుటముగా)	5	0
డిటో భీష్మద్రోణపర్వములు	1	12
డిటో కర్ణ శల్య సౌప్తిక స్త్రీపర్వములు	1	12
డిటో భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ శల్య సౌప్తిక, స్త్రీపర్వములు ఒక సంపుటముగా	3	4
డిటో శాంతిపర్వము	1	12
నిర్వచనోత్తరరామాయణము అట్టబైండు	0	12
డిటో కాలికోబైండు దళసరికాగితములు	1	2
అమరకోశము త్రికాండము సటీకము ఇంగ్లీషు అర్థముతో	1	4
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటి పాపరాజప్రణీతము దళసరి కాగితములు కాలికోబైండు	1	8
మనుచరిత్రము సటీకము కాలికోబైండు దళసరికాగితములు	1	8
డిటో గిల్టుపేరు మిక్కిలిదళసరికాగితములు	2	8
విక్రమార్కచరిత్రము, పద్యకావ్యము అట్టబైండు	0	14
ఆంధ్రనిఘంటుత్రయము సటీకము దళసరికాగితములు కాలికోబైండు	0	12
డిటో డిటో అట్టబైండు	0	10
శ్రీమద్భగవద్గీత మూలము పాకెట్ సైజు	0	4
రాఘవపాండవీయము టీకాతాత్పర్యసహితం	1	8
ఆచార్యసూక్తిముక్తావళి	2	8
సుందరకాండ మూలం	0	12

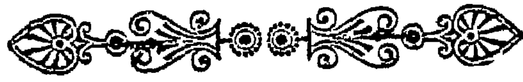
శ్రీ

సంగీతసైంధవార్జునము.

ఇది

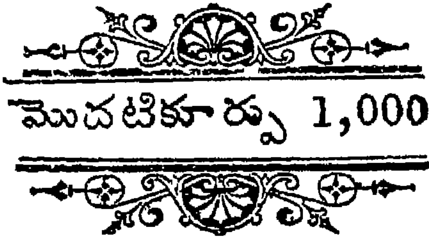
మ॥ రా॥ శ్రీ గాడేపల్లి సూర్యనారాయణశర్మగారిచే

రచియింపంబడి,

రాజమండ్రి కాపరస్థులయిన

కర్రా అచ్చయ్యగారిచే,

మొదటికూర్పు 1,000

సి. హెచ్చి. కైలాసరావు బ్రదర్సువారి

కమలా ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రించి ప్రకటింపఁబడియె.

కాకినాడ.

1912.

[వెల రు 0-8-0

పీఠిక.

గుణగ్రహణ పారీణులరగు నో యాంధ్రసోదరులారా !

నాటకము లాడుటయందును జదువుటయందు నుపయోగింపఁబడుచుండినను దృశ్యప్రబంధములగుటచే మనముందు రంగస్థలమునకు సరిపెట్టఁబడుట ముఖ్యాంశము. అటులొనర్చుటలో సైంధవార్జునపు గధవంటి యుద్ధకథఁకు జాలగష్టమున్నదని నాయభిప్రాయము. ఏలయనిన యుద్ధము ప్రదర్శింపఁజేయుదమన్న నీచపాత్రప్రాబల్యమై చూపఱకు విసుకుఁబుట్టించుచు ప్రదర్శింపక మానుపుమన్న గధాస్వారస్యమందందు జెడుటకు సిద్ధమగును. ఎటులైనను భారత యుద్ధమునందెల్ల ముఖ్యంబగు పద్మవ్యూహ సైంధవవధలు రెండును నాయీరెండవ నాటకమునకుఁ గథాంశములగుటచే గొంచెమేని రుచింపక పోదని నానమ్మకము. ప్రదర్శకులనే వేఁడుకొనునది యొక్కటికలదు. యీనాటకమునందలి రంగములలోఁ దత్తద్విషయిక సంబరములఁ గూర్చుకొనక తమకున్న వానితోఁ బ్రదర్శింపఁ బ్రారంభించిన నాటకమునకు లేని నీరసము వచ్చునేమోయని జంకి యట్టివన్నియు సమకూర్చుకొనుఁడనుటయే నా ప్రార్థన. ఇఁక గుణగ్రహణధురీణులగు మహనీయులతోఁ దప్పులులేవని నేననలేను. ఉన్నవాని సకారణముగా నాకుఁ దెలిపియో మఱచినే గ్రహించి యానందించియో సంతుష్టులుగాక పోరను నిశ్చయముతో నాయీచిన్నిపొత్తము సరసాంధ్ర మహనీయులపాలఁ బడవైచుటకు సాహసించుచున్నాను.

ఇట్లు విన్నవించు
గాడేపల్లి సూర్యనారాయణశర్మ
పిఠాపురం.

ఈ నాటకమందలి పాత్రలు.

పురుషులు.

ధర్మరాజు—పాండవులలోనగ్రజుఁడు

భీముఁడు—రెండవవాఁడు

నకులుఁడు—నాల్గవవాఁడు

అభిమన్యుఁడు—అర్జునునికొడుకు

సారధి—అభిమన్యునిసారధి

సౌగంధుఁడు }
సౌరధుఁడు } ఖేచరులు

దుర్యోధనుఁడు—కౌరవులరాజు

కర్ణుఁడు—దుర్యోధనుని స్నేహితుఁడగు నంగరాజు

ద్రోణుఁడు—అస్త్రగురువగు బ్రాహ్మణుఁడు

శల్యుఁడు—{ పాండవుల మేనమామయయ్యు - కౌరవులతోఁ గలసిన పోరెడు రాజు

దౌశ్శాసని—దుశ్శాసనునికొడుకు

దృష్టద్యుమ్నుఁడు—పాండవులబావ

శ్రీకృష్ణుఁడు—అర్జునుని బావయగు వాసుదేవుఁడు

అర్జునుఁడు—పాండవులలో మూఁడవవాఁడు కథానాయకుఁడు

సాత్యకి—కృష్ణునితమ్ముఁడు

చారిత్రుఁడు—వార్తావహుఁడు

స్త్రీలు.

సుభద్ర—అర్జునునిభార్య

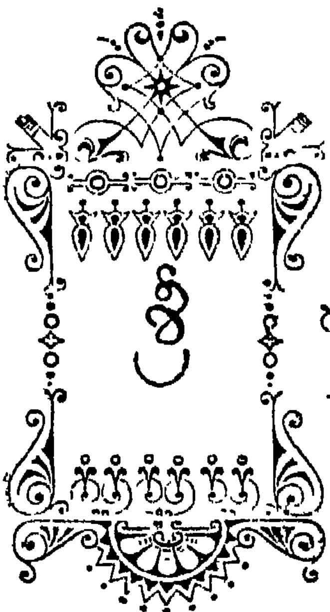

ఓమ్.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

సైంధవార్జునము.

నాంది.

రంజిల్లంగఁ బాండవుల్ సమరధా • త్రిన్ దాయలన్ గెల్వనే
దారిన్ బోయిన బాగొయంచు మదిలో • ధ్యానించి లోలోఁ బ్రియం
బారన్ వారల కార్యసిద్ధిఁ గొలకే • యాదిత్యు నేన్మీరఁగాఁ
దేరున్ దోలెడి పార్థసారథిమమున్ • దీవించు నెల్లప్పుడున్॥

(నాంద్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు- (ప్రవేశించి) ఓహో! యీసభాసదు లెల్లరును నిండుజాబిల్లితో నల్లసిల్లెడి యీ రేయి వీరరస ప్రధానంబగు నాటకమే కేనిఁ బ్రదర్శింపు మని కదా నన్నాజ్ఞాపించిరి. కానిమ్ము పారిపార్శ్వకునితో యోచించెద. (తెరవంక జూచి) పారిపార్శ్వకా!

పారి—బావా! యిదేవచ్చితి! నీ వేదియో యోచించుచుంటివని నాచెల్లెలు చెప్పుటచే నేమియో యని యింతవఱకు రాకుంటిని,

సూ—ఏమియు లేదు. సుగుణశాలినులగు నీమహాజనుల కోరిక దీర్చుట కుపయోగించు నాటకము వెదకుచుంటిని.

పా—పాడినదే పాటయను నట్లిదివర కెన్నిసారులో ప్రదర్శించి మూలఁబడవైచిన వానిలో వెదకినను వెదకినమ్రొడుమన్ననుసామెత వృథాపోవని తలంచెద.

సూ—అయిన నీవు సూచించెడి దేదైన నున్నదా?

పా—ఉండకేమి. ఇప్పుడిప్పుడు లోకమునకుఁ బొడసూపుచున్న క్రొత్త నాటకము లలో రసవంతమైనదేదియో యోచించుటయే నాసూచన.

సూ—అయిన సైంధవార్జునమనునది ప్రదర్శింతుమా?

పా—అందలి కథావిషయమెట్లుండును?

సూ—భారతయుద్ధమందెల్లముఖ్యంబగుపద్మవ్యూహ సైంధవ వధలు రెంటిని దెలుపును

పా—ఆహా! అటైన బావా! యదియే ప్రదర్శించెదము. ఏలయనిన.

సీ॥ కుంభవృష్టిగురియు • గొప్పమబ్బులుపోనఁ
బటునిర్మల వియ • త్పథము వెలుఁగ
సలిలధారలచేత • జరితపత్రములూడ
నమలదశాంభోరు • హంబులలర
దుర్దినంబులు నెల్ల • దూరమైపోవంగ
నతిమోదకరహంస • తతులు వెలయ
నిత్యభీతిదమైన • నిర్ఘోషమడఁగిపోఁ
దలగానపూరది • క్తటములొలయ

గీ॥ ధూళిరేఁగుచు నింగి • మేఘాళిఁజేయ
భయదకార్ముకములు శర • వర్షమీన
గర్భనిర్భేదసకలసై • న్యార్భటులను
సమరముల్ సేయఁగాదగు • సమయమిదియె!.

కావునఁగేవల వీరరసప్రధానంబైన యీనాటకము సభాస్థాయిల నానందిం పఁజేయకమానదు.

సూ—సరే! నీప్రయత్నముమీఁద నీవుండుము.

పా—ఔనుగాని గ్రంధకర్త యెవఁడో చెప్పకయేయెట్లు?

సూ—మొన్నటిపాశుపతార్జున నాటక గ్రంథకర్తయగు గాడేపల్లి వంశోద్భవ వేంక టశాస్త్రి జ్యేష్టపుత్రుఁడైన సూర్యనారాయణయే.

పా—శైలియెట్లుండునోకదా!

సూ—ఆవిషయమంతయు గుణగ్రహణపారీణులగు నీమహాజనులే నిర్ణయించి మెచ్చ టించెదరుగాక. మునుముందు-మనవర్ణనములేల?

(తెరలో).

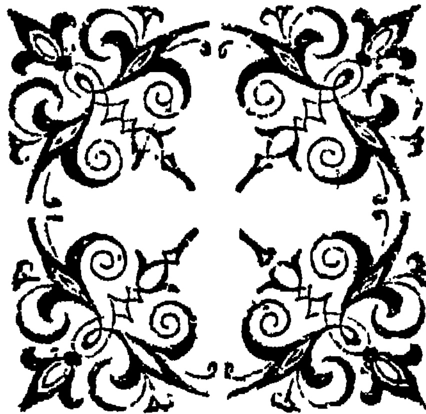
మ॥ కుటిలద్రోణధరామరాశుగవర • క్రూరాంబుధారల్ సహిం
చుటయేకాక యనేకభీకర బలో • చ్చుంభజ్జలానీకమున్
బటువేగంబుననీదు మంధరధరా • భపాత్రికట్స్థైర్యలం
పటువీరాగ్రిసరద్విపావళిని • బద్మవ్యూహముఁ బెన్ గటా॥

సూ—(త్వరతో) రారమ్మా ధర్మజుఁడప్పుడే ద్రోణుని పద్మవ్యూహమునకై చింతించుచునొక తట్టు జేరుచున్నాఁడు.

పా—సరె! పదపద.

(నిష్క్రమింతురు)

ప్రస్తావన.

ఓమ్.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

సైంధవార్జునము.

ప్రథమాంకము.

ప్రదేశము-రణభూమి   ప్రవేశము-ధర్మరాజు

ధర్మరాజు. (ఖిన్నుఁడై)

మ॥ కుటిలద్రోణధరామరాసురవర • క్రూరాంబుధారల్ సహిం
చుటయే కాక యనేకభీకరబలో • చ్చుంభజ్జలానీకమున్
జటువేగంబున నీదు మంధరధరా • భప్రాకటస్థైర్యలం
పటపీరాగ్రసరద్విపావళినిబ • ద్మవ్యూహమాఁకెన్ గటా!.

ఏమి సేయుదు? దీని కేది తెరవు? ఎట్టెట్టో వనవాసంబుఁ గడపి యమ్మత్స్యదేశంబున సేవకావృత్తి నిర్వర్తించి బైటఁబడితిమి గదా యని సంతసింప నీ యుద్ధ మేటికి వచ్చె. పోనిమ్మట్లో భీష్ముఁ గెడప నీ ద్రోణాచార్యుం డేల యీ పద్మవ్యూహముఁ బన్నవలెను? నాకేమియుం దోఁచకున్నది. బలమా సన్నగిల్లుచుండె. అర్జునుఁ డాపోయి త్రియాగోపాలనారాయణులతోఁ బోరుచుండె. దీనిఁ జించువారును గానరాదు. అదిగో! భీమన్నయు దీనమానసుఁడై యిటు వచ్చుచున్నాఁడు వీఁడేమియనునో కదా!

భీ:డు—(ప్రవేశించి)

శా॥ అన్నా! యేమని చెప్ప నా గురుఁడభే • ద్యంబైన వ్యూహంబుఁ దాఁ
బన్నించెన్ గద దానిలోనికి సుర • వ్రాతంబుతో నింద్రుఁడై
నన్నెక్కంబుజనంగలేఁడ! యతఁడున్ • నానావిధాస్త్రాళిచేఁ
గన్నన్ విన్నది కాని యుద్ధము జెలం • గన్ముందు గానిత్చెఁగా॥

కావున మనవారేరును వారిఁదేఱిపాఱఁ జూచుటకు నోడుచున్నారు. కర్త
వ్యమాలోచింపక తప్పదు. పద్మవ్యూహముఁ జెండాడుట మందుకర్జము.

ధర్మ — అబ్బాయి! భీమసేనా! దీని చేదించియుపాయము చెప్పుటకును కృష్ణుడర్జునులోఁ
బోయిరిఁగదా! చిన్నప్పటినుండియు మనపై వాత్సల్య మగపఱచిన ద్రో
ణుఁడే యిటులొనర్పనేమనఁగలము. పద్మవ్యూహమును జొరుట యెవ్వరి
కింగాదు-(పరికించి) అదేమి (నేపథ్యమున ఔద్ధకలకలము)-

నకులుఁడు — (ప్రవేశించి యాత్రముతో) అన్నా! త్వరపడుము! త్వరపడుము! ద్రోణహత
కుని కోల్తల కోర్వలేక సైన్యమంతయు గగ్గోలుపడుచున్నది వెన్నిచ్చిన
వఱలఁద్రిప్పుటకష్టము.

భీముఁడు — నకులా! యేమియీతొందర? మన బావయుండెఁగదా మనుమ్ముఁదుఁడమిత్ర
మొగ్గరముం జొచ్చువారెరును గానరారు. మనమెంతగిఁజూకొనినను లోని
కిఁ బోఁజాలముగదా!

నకులు — దీనిం జెండాడువారా!

గీ॥ పార్థుఁడును కృష్ణుఁడునుదక్కఁ • బరులుదీనిఁ
జొచ్చి చెండాడు ధీరులు • జూడలేరు
అర్జునుండు మనలఁబేడి • యరుగుటఁగని
ద్రోణుఁడిద్దానిఁబన్నెఁబల్ • దుష్టబుద్ధి॥

ధర్మ — కట్టా! మన యభిమన్యుండో

నకులు — (స్తుతినభినయించి) ఔనౌనన్నయ్యా!

గీ॥ శత్రుభీకరుఁడు విజయ • పుత్రుఁడమ్మ
గర్భముననుండి యేపిన్ • గంజవిదళ
నక్రమంబుఁగావున నాయ • వక్రవిక్ర
మాధ్యుఁబంపిన మనకుఁగా • ర్యంబు జరుగు॥ 4

భీమ — అన్నయ్యా! సంశయమేల యాతని బలపరాక్రమ విషయంబుల నెఱుం
గుదుఁ బంపుటయే యుచితమని నా యభిప్రాయము

ధర్మ — తమ్ముఁడా! భీమసేనా! నే నెఱుంగక పోలేదు కాని చిన్నవాఁడని శంకిం
చుచుంటి కాని నకులా! నీవుపోయి యాతనిఁ దీసుకరమ్ము.

నకు— చిత్తము. (అని యేగి వెంటనే యభిమన్యుతోఁ బ్రవేశించును)

అభిమన్యుఁడు-తండ్రీ! నమస్కారము. (అని ధర్మజభీములకు నమస్కరించును)

ధర్మ— (లేవదీసి)

ఆ॥వె॥ నాకుమారరార! నలినలోచనరార!
మేరుధీరరార! వీరరార!
విజయపుత్త్రరార! విజితశాత్రవరార
కారవారి రార! ఖరకరాభ!

(ప్రక్కఁగూర్చుండఁబెట్టుకొనును వారితో నందఱు గూర్చుందురు)

అభి— తండ్రీ! వీరధర్మైకశూరులగు మీరలు నన్నిప్పుడు రావించిన కార్యమేది యో యానతీవేఁడుచున్నాను తండ్రులమాట జవదాఁటననియు మనవిఁ జేయుచున్నాను.

భీము— (విచారసూచకముగా)

ఉ॥ శాత్రవసైన్యమెక్కుమొగి • శాతశరాతతఘాతచేతమా
గాత్రము లింతలింతలుగ • ఖండితమౌనటు జేయ మీరలే
చిత్రముచూచుభంగిమముఁ • జేరక యారక యుండఁబాడియే?

అభి— పుత్త్రునిమీఁద వత్సలతఁ • బొందివచింపుఁడు కార్యపద్ధతుల్. 6

నకు— అబ్బాయి! అభిమన్యా!

ఉ॥ రుద్రసమానతేజుఁడు గు • రుండట రెండవభానుఁబోలియ
చ్ఛిద్రపరాక్రమంబున న • శేషబలాన్వితు లందఱాజిలో
భద్రతతోడఁదన్నుఁగొలు • వన్మనుముందుగ నిల్చియుండెసౌ
భద్ర!యిఁకెట్లుపోదుముకృ • పామతు లేరును దారిఁజూపరే॥ 7

అభి— మ॥ వరవీరైకధనాఢ్యులార! శరవి • ద్యాశ్రేష్ఠులారా! ననున్
బరమప్రేమను బెంచు తండ్రులరసం • ప్రాప్తార్ద్రచిత్తంబులో
నరిసైన్యంబులమీఁదికిన్ బనుపుడ • య్యా వేగ మేనన్నసం
గరరంగద్విశిఖప్రయోగకలనన్ • గాడించెదన్ శత్రులన్॥ 8

ధర్మ— కుమారా- సౌభద్రా!

ఉ॥ దుర్జయుఁడర్జునుండు కడు ♦ దూరమరాతులఁ గెల్వఁబోయె భూ
నిర్జరుఁడౌ గురుండునవి ♦ నీతిరతుండయి మొగ్గరంబొగిన్
గర్జమటంచుఁ బన్నెను; వి ♦ కావికలయ్యె బలంబులక్కటా!
యర్జునపుత్ర! చిట్టి వగు ♦ దయ్య! నినుంబనుపంగ నెట్లగున్?॥ 9

అభి— తండ్రీ యిట్లుశంకింప నేటికి?

ఉ॥ విష్ణుని యంశమైన యదు ♦ వీరుని యల్లుఁడ నాదునింక నా
జిష్ణునికూర్మిసూనుఁడన ♦ సేవశితాస్త్రవిదుండనై సుభా
రిష్ణులరైన మీరు వివ ♦ రించెడి దీవనలంది శౌర్యవ
ర్ధిష్ణుఁడనై రణస్థలిఁ జ ♦ రించిన నన్నలయించువాఁడు నే? 10

నకు— క॥ అన్నా! యేటిభయము మే
మున్నాము గదయ్య రిపుల ♦ నోర్చుచుఁబోవన్
బిన్నండంచుఁ దలంపకు
క్రొన్ననకు నుసారభంబు ♦ గొంచెంబగునే?॥ 11

భీము— అన్నయ్యా! యీవెఱ్ఱివెఱపు లేటికిఁ? కుఱ్ఱవాని నెక్కటిగ వదలి మేమూర
కొందుమనుకున్నారా! అదియుఁగాక!

గీ॥ కదనభూమిని వైరులఁ ♦ గదలమొదల
కుండనుద్దండభుజగదా ♦ దండములను
బిండిగుండగఁ జెండాడు ♦ మొండిబలమె
కాని యీగుంటచిక్కుల ♦ నేనెఱుంగ॥ 12

కావున నెట్లయిన నీకుఱ్ఱ నాశీర్వదించి సుక్షత్రియోచిత కీర్తిశోభా లాలితుం జేయఁ బంపుఁడు.

అభి— తండ్రీ! యనుజ్ఞ నీవేడెదము.

గీ॥ క్షాత్రధర్మైకభూషణ ♦ పాత్రులైన
తమకుఁ బుత్రుఁడ నయ్యు నే ♦ ధరణిశత్రు
సైన్యములఁ ద్రుంచకుండుట ♦ శౌర్యమగునె?
ముదముతోడుత బంపుము ♦ మ్రొక్కువాఁడ॥

(అని సాగిలి మ్రొక్కును.)

ధర్మ— (లేవఁదీసి) వత్సా! లేలెమ్ము నన్ను దీనికింత వేఁడికొనవలెనా?

గీ॥ తల్లిదండ్రులానందాబ్ధిఁ • గొల్లగొనఁగ
శత్రుభీకరమారీతి • సంగరంబు
జేసిస్వస్థతఁ గీర్తియొ • ప్పిల్లఁగాఁగ
బొంది యానందవారధి • నందుదీవు॥ 14

అభి— తండ్రియాజ్ఞ (అనిమఱల మ్రొక్కి) సారథీ! సారథీ (అని పిలువఁగా నొకసారథి ప్రవేశించును).

సారథి— దేవా! నమస్కారము (ధర్మజునకు నమస్కరించి) కుమారా! యాజ్ఞ!

అభి— సారథీ! మద్రథంబు సకలాయుధోపేతముగా నమర్చివేవేగ తోడితెమ్ము నేనిదె తమ్మిమొగ్గరముఁజించి శత్రులఁజెండాడఁబోవుచుంటి

సారథి— చిత్తము (అని సందేహించును)

అభి— (చిఱునగవుతో) ఏమిట్లు సందేహించెదవు? యుద్ధమన్న భయపడుచుంటివా యేమి?

సారథి— కుమారుండుండ భయమేమిటికింగాని.

మ॥ పదియారేఁడుల బాలుఁడీవుకద! శుంభచ్ఛస్త్రవిద్యా విశా
రదదుర్యోధన ద్రోణ కర్ణకృపశ • ల్యాద్రౌణిసంరక్షితం
బదియుందున్ గమలంపు మొగ్గరము కు • ట్రా! యెట్లుచెండాడెదో
కదనంబెట్లుచెలంగునో యనుచు • శంకల్ పుట్టెనామదిన్?॥ 15

అభి— (చిఱునవ్వుతో) సారథీ! ఏమిటి ఆలాగా!

శా॥ ద్రోణుఁడంచు కృపుండటంచు మఱియా • దుర్యోధనుండంచు నే
సూనుండంచు భయంబుఁగొల్పకిఁక న • స్తోకాస్త్రసంఘాతితో
స్థానుండేయరుదెంచినన్ సురలతో • జంభారితావచ్చినన్
రానిమ్మెవ్వరినైన నేభయపసం • గ్రామంబులోఁ జెండెదన్। 16

సారథి— (సంతోషముతో) చిత్తము కుమారా! నేనిదే యేగి మద్రథంబాయితంబు జేసి దీసుకవచ్చెదను సెలవా?

అభి— సారథీ పో! పో వేవేగ రావలె.

సార— చిత్తము (నిష్క్రమించును)

భీము— సమరోత్సాహసంరంభుఁడై) కుమారా! సౌభద్రా!

ఉ॥ ఖండన మండలిన్ గుటిల • భాండజమండితమైనయీ మోనన్
చెండుచు లోనికిం బ్రచనఁ • జేరియవారిత విక్రమంబునన్
గండరి గండలైనయల • కౌరవులన్ గలగుండు పెట్టియు
ద్దండగదోరుదండహత • దండధరుండవఁ బింకఁ జేసెదన్॥

సారథి— (ప్రవేశించి) సర్వము సిద్ధమైనది.

అభి— సరే పద.

(నిష్క్రమింతురు)

ధర్మ— భీమా! మనమందఱము బహుజాగరూకులమై వాని వెనువెంట మొగ్గరము జొరవలెను సుమా!

భీము— చిత్తము (నిష్క్రమింతురు)
(వెంటనే యొక ఖేచరుఁడంబర మార్గముననే ప్రవేశించును)

ఖేచరుఁడు- భళా! భళా! శూరుఁడనఁగ నీవకడవాఁడే! అభేద్యంబగు నీ మొనఁ జించుటకు సాహసించునా? అన్నయ్యా! సౌగంధా! ద్రోణుని పోరుతో నేమి? యిటు రా మన యభిమన్యుని పోరుఁ జూచెదము.

సౌగంధు- (అంబరముననే ప్రవేశించి) తమ్ముఁడా సౌరభా! చూడు చూడుమా యభిమన్యుని ద్రోణునొక్క బాణముతో మూర్ఛవోనొనర్చి యవలీల లోనికిఁ బోవుచున్నాఁడు

సౌరభు—హోయి! హోయి! మన భీమాదులును వెన్నంటుచున్నారు సుమా!

సౌగంధు- తమ్ముఁడా! యిదేమి సైన్యమంతయు నిట్లు కలగుండుపడుచున్నది?

సౌర— అన్నయ్యా! ఏమియోకాని నాకునుఁ గానరాకున్నది. రజఃపటలము భూమ్యాకాశంబులనిండ మిన్నుమన్నుం గానిపించుట లేదు.

సౌగంధు- (పరికించి) అల్లదిగో! మన యభిమన్యుని యొక్క శరభిన్నశరీర సృగ్వర్ష బిందువులచే ధూళియణంగె (పరికించి) అయ్యో! తమ్ముఁడా! తమ్ముడా! యీ సైంధవున కేమిపోగాలము భీమకోపానలమునకు శలభముగాఁ బోవుచున్నాఁడు? అయ్యయ్యో! యెవ్వరియో పరుషములుగూడ నాడుచున్నాడు

[అంతఁదెరలో]

గీ॥ ఓరి! భీముఁడ! నకుల! యో ♦ రోరి! విరట
పోరిలో ననుమీఱెడి ♦ వారెవ? మీరు
పాండవబలాటవికినేనె ♦ చండవహ్ని
నాదుబాణములవె మీకు ♦ నాటఁబోడఁగ॥ 18

సౌరభు—అన్నయ్యా! అయ్యో! చూడుము పుత్రునివెనువెంటఁబోఁబోవ నడ్డువచ్చిన సైంధవునితో భీముఁడెట్లు రోషకషాయితాత్ముఁడై హుమ్మని యాడుగఱచి పలుకుచున్నాఁడో!

[తెరలో]

గీ॥ ఏమిరా! సైంధవా! వన ♦ భూములందు
నాఁడునాచేతి లావునుఁ ♦ జూడలేదె?
నిలుమునంగర భూమిలో ♦ నిముసమైన
మరుగదాదండమున నీ ♦ యుసురుఁబీల్తు॥ 19

సౌగ— అనుజా! హాయి! హాయి! యీభీమునిగద నెంతలాఘవముగాఁ దెగగొట్టివేసినాఁడా సైంధవుఁడు. (ఆతురముతో) ఓహో! యీసారి సైంధవుఁడు చచ్చుట నిజమిఁక నేమున్నది? హాహా విరాట్ద్రుపద దృష్టద్యుమ్న సాత్యకి ప్రముఖులగు యోధులెల్లరు నొక్కపెట్ట శరనాదంబపారంబుగా బఱపుచు సముద్రములఁబోలె నురువడించుచుండిరి.

సౌరభు—అన్నయ్యా! ఇదేమి? నఱకిన కదళీ తరువులవలె నీకాల్బల మంతయుఁ దురగద్విపములతో జాఁపకట్టుగ నేల కొఱగినది. ఆహా సైంధవుని పరాక్రమము భీష్మద్రోణులకైన నిట్టి కార్యంబసాధ్యంబకాదే! (పరికించి) అయ్యయ్యో పాండవయోధులెల్లరు వెన్నిచ్చిరి.

[తెరలోఁ బెద్దకలమైన తోడనే]

శా॥ ఏమీ! పాండవయోధులార! చనునే ♦ యిట్లుందఱుక్ బాఱఁగా
మీమీదేహములెప్పుడుక్ దిరములే ♦ మీకెంతయుక్ లజ్జలే
దే? మానంబును వీడిరే? సబలులై ♦ దేవాసురుల్ రాఁగసం
గ్రామంబందున భీతిఁబొందఁదగునే ♦ రారండు వేవేగమే॥ 20

సౌగం— తమ్ముఁడా! చూడుచూడుమా భీముని వాక్కుల విని యోధులెల్లరు సైంధవుని పైఁ గలియుచున్నారు.

సౌరభ— అన్నన్నా! చిరుతపోరుఁలలో సహితము జావదెబ్బలఁ దిను నీతనికీ బలపరాక్రిమము లెక్కడివి?

సౌగ— తమ్ముడా దీనికింతయేటికి?

గీ॥ దేశకాలమనుసరించి • యీశుకైన
సుచ్ఛనీచతలెపుడు తే • కుండబోవు
బహుదరిద్రతచేఁగుందు • వాఁడొకండు
కాలగతి ధనవంతుఁడై • క్రాలుఁగాదె?॥ 21

సౌర— ఔనౌ నదనిజమేకాని బలపరాక్రమములు కాలగతిచే వచ్చునవి కావని నాయభిప్రాయము ఏలయనిన?

గీ॥ వేమునకు దీపెప్పుడు సంభ • వింపఁగలదె?
యిసుక పట్టుల వరిపంట • పొసఁగఁగలదె?
నక్కనోటఁగానంబువి • నంగలామె?
పిరికిపంద విక్రమమున్ • విధమెకాదె?॥ 22

కావునఁ బిరికిపందలలో మొదటివాఁడైన సైంధవున కెద్దియేని మహాత్మ్య. రణంబుండనోపు లేకున్న మహాబల శౌర్య సంపన్నులగు పాండవులేడ వీఁడేడ?

సౌగం— తమ్ముఁడా! మనకెందులకీవృథా వాగ్వాదము వాఁడుగో కలహభోజన ప్రియుఁడగు నారదుఁడు మనవలెనే యుద్ధముఁజూడఁగోరి యదృశ్యరూపమునఁదాండవమాడుచుండె వాని నడుగ మంతయుఁదెలియును.

సౌర— సరే. మహాత్మా నారదా! సైంధవున కీపరాక్రమముగూడ ద్వాపర విచిత్రములలోనిదేనా?

[తెరలో]

ఔనుగాని దీనికి నొక కారణము గూడనుండె. అరణ్యంబులు భీమాదులచేఁ బరాభవింపఁబడి యీశ్వరుంగూర్చి తపంబాచరించినాఁడు. అప్పుడాశంకరుడిచ్చిన పాండవుల నిలువరించుటకు దినమీదినమే! ఇదియే యాయార్భాటమంతయు.

సౌర— సరి సరి మహాత్మా! అభిమన్యునకుఁ జాలఁగష్టమే

[తెరలో]

ఇందుమూలముననే కాదు వానికి మొనఁజించుటయే కాని వెడలివచ్చుట తెలియదు.

పౌగం— తమ్ముఁడా రారమ్మటుపోయి యీ బాలుని పోరే చూచెదము.

(అని యిద్దరు ప్రక్కకుఁ బోవుదురు).

పౌరభు—(ముందే గిభయాతురముల తో)అయ్యో! అన్నయ్యా! నాకు మిగుల భయం బగుచున్నది. ఈబీభత్సాకృతిం జెందిన బైభత్సియుని యుద్ధము జూడఁ జాల (మఱలఁ బరికించి) ఆహా! అన్నయ్యా! కౌరవసైన్యమను సముద్రమును సౌభద్రుఁడను బడబానలము పీల్చిపిప్పిఁ జేయుచున్నది సుమీ!

పౌగం— (పరికించి) ఇంతయుద్ధము మన మొక్కచోటనుండి కాంచలేము నీవక్కడకు బొమ్ము.

పౌర— సరే. (అని ప్రక్కకుఁబోవును)

పౌగ— తమ్ముఁడా, తమ్ముఁడా! అయ్యయ్యో చూడుచూడుమా కరులగములు వజ్రిప్రోపహతపర్వతములబోలి దేవోపహతకాల మేఘములకరణి నొక్క మొగిఁజిదుప చిదుపలై భూమిపై రాలినవి.

పౌర— అన్నయ్యా యేమని చెప్పుదును? అరువందల రథికులు రథాశ్వసూతకేతనముల తో రణపటలమును గలసిరి. అబ్బ! నీకగపడుచున్నదా కదా యీకాల్బలముపాట్లు? (పరికించి) అన్నయ్యా! అయ్యయ్యో! దుర్యోధనుఁడు రథముపైఁబడిరెను నన్నా కర్ణుఁడుపాఱిపోయె. అశ్వత్థామ యభిమన్యుప్రయుక్తక్రూరనారాచము వక్షస్థలము నుచ్చిపోవుటచే నట్టె చిత్రరథమునలేఁ గో తనపుత్రాయ్యకొఱగెను.

పౌగ— పౌరభా! పాపమా ద్రోణుఁడు గీర్వాణజానిమనుమని బాణజాలమునకు ప్రాణములు వీడినట్లు రథముపై సోలినాఁడు. నారాయణ! నారాయణ! దుశ్శాసనుఁడు తన రథశకలములే తనపైఁ బడనట్టె యడఁగియుండె.

పౌరభ— అన్నయ్యా! వినుమా యభిమన్యుఁడేమో యనుచున్నాఁడు.

[తెరలో]

శా॥ ఓరీ! కర్ణుడ! యోరి ద్రోణ! కృప యో • రౌరేశ! తా సౌబలా
మీరల్ పాండవులన్ గలంచఁగలరే? • మీప్రాణముల్ నావియౌ

క్రూరాస్త్రప్రముఖాయుధాహతుల నిప్పుడే • క్రొవ్వుఁ జూడీయాజిలో
బారావారగభీరధీరధనుఁడౌ • పార్థాత్మజుండే ననూ 23

[పెద్దకలకలము]

సౌగం— తమ్ముఁడా! ఏమిది యింతకలకలము?

సౌభ— అన్నయ్యా! అట్లభిమన్యుఁడార్చి పేర్చి కార్చిచ్చు శుష్కాటవిఁబడునట్లు కోదండజ్యానాదఘూర్ణద్బ్రహ్మాండుఁడై శరపరంపరలఁ బుంఖానుపుంఖముగాఁ బలువుర నురువడింప నిలువఁజాలక సైన్యంబంతయుఁ గలగుండు పడి వెన్నిచ్చి పరువంజొచ్చె.

సౌగం— ఔనా నిప్పటికిఁ గాన్పించెను. అయ్యో సింగంబులం గనుంగొని పాఱు బశువులభాతి యోధులందఱుం బాఱఁజొచ్చి రయ్యయ్యో

సౌర— అన్నయ్యా! హాయిహాయి! వెమవెంటనే మన సౌభద్రుఁడును గోలచే గోవులఁ దోలునట్లు ద్రోలుచున్నాఁడు. అన్నయ్యా ద్రోణుఁడేఁడీ?

సౌగ— అదిగో యామూలనుండి యేదియో యెట్టకేలకు ధైర్యముఁ దెచ్చుకొని వాక్రుచ్చుచుండె.

[తెరలో]

ఓహో కృపా! ఓకీకర్ణ! ఓరోరి దుశ్శాసనాది కౌరవ యోధులారా! ఏల యాలీలల నాలమునుండి బేలలై తొలంగఁ జూచెదరు చాలుఁజాలు నిలుఁడు నిలుండు

ఉ॥ సంగర రంగమందు రిపు • సాయకము ల్తగులన్ గలంగిబల్
సింగములన్ గనుంగొనియ • శేవభయా ర్తతఁ బాఱునట్లుగా
రంగతతుల్ వలెన్ బరువ • రాజులుగారఁటె ? సిగ్గులేదెమీ
కుం; గులగౌరవంబుతమ • కుంగలదేరణ భూమియాఁగదే ॥ 24

సౌగ— తమ్ముఁడా! చూచితివా యాద్రోణుఁడన్న పోటుమాటల కులికి యోధులెల్లరు తమ తమబలంబులతో నురువడించుచుండిరి.

సౌరభ— అయ్యయ్యో! అన్నయ్యా, యీవెడంగుబుద్ధి దుర్యోధనుఁడు సౌభద్రుపై వహ్నిజ్వాలలఁ బడసెంచు మక్షికంబు చందంబునఁ బోవుచున్నాఁడు.

సౌగ— వినుమా కృపాచార్యుండేదియో యెలుంగెత్తి చెప్పుచున్నాఁడు.

[తెరలో]

శా॥ ఏమీ బొమ్మలఁబోలి నిల్చెదరు మీ ♦ రీరాజుసౌభద్రుకై
భీమంపుంబలిగాఁగ నీవలచిరే ♦ బీభత్సునూనుండు మీ
కే మీకుఱ్ఱఁడటంచుఁ దోఁచెనఁటె? వె ♦ య్యేలా? యితండెప్డు సం
గ్రామంబందున శూలపాణి యని నిక్కం ♦ బాత్మలో నమ్ముఁడీ॥ 25

సౌరభ— ఓహో! పునరుత్పాదితధైర్యోత్సాహులై ద్రోణకృపాశ్వత్థామాదియోధులెల్లరు దుర్యోధనుఁదలమిగిలియొక్క పెట్టునఁదట్టముగా నంపగములఁబర్వికొనుచు నభిమన్యుపైఁ గవిసిరి.

సౌగం— తమ్ముఁడా వీరలెన్నిసారుల మొనలుఁగూర్చుకమీఁదఁ బడినను సౌభద్రునితోఁజాలరుసుమా! చూడు మప్పుడే యాఁబోతులఁ గనిన బెబ్బులిఁబోలె బొబ్బరించుచు నబ్బలంబుల నుబ్బడంచుటకై మెఱుంగు వాలుటమ్ములఁ గుప్పఁగూరఁగాఁ బఱపఁదొడంగె.

సౌర— అన్నయ్యా! ముదుసలియగు కుంభసంభవుండు వేవేగయయ్యింద్రి మనుమనిపైఁ దొడరె.

సౌగం— అబ్బా కనఁబడిరి. అయ్యో! ద్రోణుఁడు చచ్చె నిఁక నేమున్నది. కుమారుండాగ్నేయాస్త్రమైతె

సౌర— అన్నయ్యా భయములే దద్దాని వారుణాస్త్రమునమఱలించి తోడన బ్రహ్మాస్త్రమేసె నాద్రోణుఁడు.

సౌదం— హాయిహాయి! ద్రోణప్రయుక్తబ్రహ్మాస్త్రముబూదిఁగలసినది.

సౌర— అన్నయా విజయాత్మజాశుగాసన నిర్ముక్తవిష ప్రోద్ధిత ఘనశక్తిచే ద్రోణుఁడు మూర్ఛిల్ల సూతుండవులకు రథముతోలుకొని పోవుచున్నాఁడు.

సౌగ— తమ్ముఁడా! ఏదియెట్లున్నను.

గీ॥ ఆసుభద్రయెట్టి తపంబుఁ ♦ జేసెనొక్కొ
విజయుఁడే దేవతలను సే ♦ వించెనొక్కొ
శత్రుసంహారకారక ♦ పుత్రవరుఁడు
మేరుధీరుఁడీతఁడు జ ♦ న్మించుటకును॥ 26

సౌర— ఔనౌనన్నయ్యా;

గీ॥ రణపటిష్ఠుండు ధీరుండు ♦ రాజులకును
వేదవేదాంగకుశలుండు ♦ భూదివిజుల
కాత్మజులుగాఁగ బుట్ట గా ♦ ర్యంబుజరుగు
మఱియెటుల్ మాఱఁగలికాల ♦ మహిమసుమ్మి॥ 27

అదియుఁగాక.

గీ॥ పిఱికి పందలు మూఢులు ♦ వేనవేలు
గలుగనేటికిఁ దమతల్లి ♦ కడుపుచేటు
చండరిపుభీకరుండు పు ♦ త్రుండొకండు
గలుగఁ జాలదె? దివిదివా ♦ కరునిమాడ్కి॥ 28

(పరికించి) అయ్యో! అన్నయ్యా! మనము నూడనేలేదు అప్పుడే రణభూమి యంతయు రక్తసముద్రమై యుబుకుచున్నది.

శౌర— తమ్ముఁడా! వాఁడుగో దుర్యోధనుఁడు లేటమొగముతోఁ గర్ణునియొద్దకే గుచున్నాఁడు అల్లదిగో దూరముగా ద్రోణుఁడును జేరుచున్నట్లున్నది. రా రమ్మటు పోయివారి యధీరాలాపంబుల విందము

శౌర— సరే.

(నిష్క్రమింతురు)

[వెంటనే కర్ణదుర్యోధనులు ప్రవేశింతురు]

దుర్యోధనుఁడు—మిత్రమా అంగరాజా! యిదేమి యిటుల వచ్చినది?

కర్ణుఁడు—ఏమున్నది? మనగ్రహచారము లేకపోయిన

గీ॥ అమరసైన్యములోడిజం ♦ భారికైన
బహుగణములతోఁ గైలాస ♦ వాసికైన
దేఱిచూడంగ రాకుండు ♦ ధీరవరులు
కల్గఁడగు వీనిచేఁగలం ♦ గుటమె కలదె?

ఇట్టి సుభద్రాసుతుండు దుర్నిరీక్ష్యుండై యొకగడియయున్న మనమందఱము జమపురికి విందుకేగుట నిశ్చయమే; ఇప్పటికే వీనిచే నారువేల రథికులు నంతకొక మహోఁగు దంతావళములు నంతకొక వేఁడుఁగు వాహనములు నంతపదాదులు నేల కొఱగిరి. కర్తవ్యమేమియుఁ దోచకున్నది. మనయోధుల బలంబులును గ్రమక్రమంబుగ క్షీణించుచున్నవి.

దుర్యో— (నిరుత్సాహముతో) అయ్యో మనమనుకున్నవన్నియు గొంతెమ కోర్కెలే యౌనా? లోకగురుండగు ద్రోణుండును సన్నగిల్లె.

(ద్రోణుఁడు ప్రవేశించి ఖిన్నుఁడై యూరకుండును)

దుర్యో— మహాత్మా గురుప్రవరా!

ఉ॥ ఏమనివిన్నవింతు మన ♦ హీనదశన్ జతురంగసైన్యముల్
భూమికిఁ జాలఁగానొరిగె ♦ భూసుర! భాసుర బాణకౌశలుం
డామహితాత్ముఁడేయు నిశి ♦ తాసుగముల్ బశిపీరవారమే
మేమియటంచునించుక స ♦ హించక కించఁజరించిరక్కటా॥

కర్ణ—(వికటముగా దుర్యోధనునితో)

గీ॥ సర్వసేనాధిపతి భూసు ♦ పర్వుఁడితఁడు
మీఁడుమిక్కిలి శరగురుం ♦ డాదినుండి
యట్టి యితడుంటనీకేటి ♦ యార్తి? కంద
పిలకకును దురదబ ♦ చ్చలిక్కనేల?

ద్రోణు—(కర్ణునితో) కర్ణా! ఏటికట్లనియెదు?

క॥ ముమ్మారున్ సౌభద్రుం
డమ్మాడ్కిన్ నొలయనేయ ♦ నడమకములన్
సమ్మతి సేనలతోనే
నమ్మహితాత్ము నెదురంగ ♦ నరసితి కాదే?॥ 32

అదియుఁగాక.

గీ॥ సకల గుణాఢ్య మాన్యుఁడు ♦ శత్రుసైన్య
సంహరణ చణైకబలుఁడు ♦ సమరభూమి
జేతఁగోదండకాండంబు ♦ చెలఁగుచుండ
నితనిఁ జనకంగ ఫాలాక్షుఁ ♦ డెట్లుచూచు?॥ 33

దుర్యో— మహాత్మా! మీరలే యిట్లన్న నెట్లిఁక. శిష్యుండ నన్ను రక్షింపుఁడు.

ద్రోణు—రాజా

చ॥ పలువురు చుట్టుముట్టి కడు ♦ వంచనయొప్పఁ దలంచ కాతనిన్
సులువుగ విల్లునన్ విఱిచి ♦ సూతునిఁజంపి రథంబుఁగూల్చియా

వలసమయింపనెంచినను ♦ వచ్చునుగాని శరాసనంబొగిన్
మెలఁగుచుఁబాణినున్నఁదర ♦ మే పరమేశునకైన నొంచఁగన్॥ 34

దుర్యో— మారణధర్మము మారణకర్మమేక దా! మహాత్మా!
కర్ణ— జౌనానందులకు! సందేహమేమి?
ద్రోణ— (తనలో) ఇటులంటి నేటికి నామాటదాఁటక యీబూటకులు మోసముజేయ సాహసించుచున్నారు కాలమా నీమహిమ కాఁబోలు నిదియంతయు.
దుర్యో— మహాత్మా! రండు యేదియోచూచుకొందము.
కర్ణ— చూచుటయేటికి? నేనుంటినిగదా?
దుర్యో— సరేనడువుఁడు

నిష్క్రమింతురు)

(తరువాత రథారూఢుఁడై సారథితో నభిమన్యుఁడు ప్రవేశించును)

అభి— సారథీ! కౌరవయోధులెల్లరు పోయినపోకగా మరల రాలేదేమి?
సారధి— కుమారా! యింక్కడి కౌరవ యోధులు

మ॥ భవవస్త్రప్రకటానల జ్వాలరతి ♦ జ్వాలావృతంబైన కౌ
రవసైన్యోద్ధితశుష్కవృక్షసహితా ♦ రణ్యాంబుమార్యనిసా
దవరోద్యచ్చటులచ్ఛటాచ్ఛటముతో ♦ దందహ్యమానమైయుండఁగా
రవయోధాళి యెటులకనంబడుసుభ ♦ ద్రాపుత్ర ధైర్యాత్మతన్॥ 35

అభి— దానికేమిగాని చూడుసారథీ!

చ॥ సులువుగనాదువెంట మొనఁ ♦ జొత్తుమటంచు వచించునాదు తం
డ్రుల రథముల్ కనంబడవు ♦ ద్రోణకృపాదివిరోధి యోధమున్
గలసియిటే మెలంగనటఁ ♦ గావరమొంది యెవండుపాండుసూ
నుల సమరస్థలిన్ నిలిపె ♦ నో తెలియన్ బరికించుసారథీ॥ 36

సారధి— కుమారా! దూరముగాఁగాంచుము(వ్రేలితోఁజూపుచు)

గీ॥ వరవరాహధ్వజాలంకృత ♦ తరథమయ్యు
దే. యలజయద్రథుని దది ♦ తేజిచూడ
రాకభీకరంబయ్యె సం ♦ గ్రామభూమి
ధర్మజాదుల తేరుల ♦ దారిఁజూడు॥ 37

అభి— సారధీ! ఔనౌనుగాన్పించుచున్నది. ఏమిది చిఱుతయోధుఁడగు సైంధవుఁ డేలకో పాండవుల నిలువరించు నంతటి బలాఢ్యుఁడయ్యె కాని కానీ యి ప్పుడైన నేమయినది సారధీ.

గీ॥ మన రథంబును వానికై • మఱలనిమ్ము
వానిఁజంపియే వేవేగ • వత్తుమిటకు
విక్కుడరణంబు సేయఁగ • నేరులేరు
కాన మనల కాక్షేపణ • మైనలేదు॥ 38

సారధి— చిత్తము (అని రధ మేగుట సూచించునంతలో పెద్ద కలకలము తరవాత)

(తెరలో)

గీ॥ ఓరిసౌభద్ర యేడకుఁ • బాఱిపోదు
వాలమున నిన్ను సమయింతు • మాగుమటనె
చచ్చుటకు ముందువచ్చునీ • చచ్చుతెలివి
తోఁడనిప్పుడే నీవుచూ • తుధుదివంబు॥ 39

అభి— (మహోగ్రకోపముతో)

శా॥ ఛీఛీకౌరవరాజపోషితపశు • శ్రేష్ఠంబులారా! రణ
త్యాగాచారతుభిత పరిచారఖలులా • రా! రాజులేమీరలున్
నీచంబంచుఁదలంచ కేరణములో • నిర్లజ్జులై పాటికే
నాచేతన్ కనుఁగొందురిరండి చటికిన్ • నాకంబుజూపించెదన్॥

(అంత బాణపరంపరఁ బర్వికొనుచు ద్రోణదుర్యోధన కర్ణాది యోధు లు ప్రవేశింతురు)

అభి— ఓహో! కౌరవయోధులారా! చూడుడు నాబాణంబులు మీప్రాణంబులఁ గ్రోల నాలుకలుఁగ్రోలుచున్నవి. (అస్త్రపరంపరలేయును)

దుర్యో— కర్ణ! చచ్చితినిరాఁ! బాధనటించి మఱల బాణము వేయును)

శల్యు— హాయిహాయి. యీదెబ్బ సౌభద్రునిదని చెప్పకయే చెప్పుచున్నది.

(మూర్ఛిల్లి మఱల లేచును)

ద్రోణ— అబ్బబ్బ! దెబ్బలికిఁ నోరకు కురంగమైతినిగదా:

అశ్వ— ఛీఛీ మనబలశౌర్యము లేమిటి? (ఒఱిగి మఱల లేచును)

కర్ణ— (రహస్యముగా)

ఉ॥ కౌరవ యోధులార! వి • శిఖంబులకున్ భయ మొందిపాఱున
ట్టీరణభూమిదాటి వెను • కేగిధనస్సుమ ద్రుంతుమీరు నీ
వీరుఁడు నన్నుఁ జూచుచును • పేశరవారపరంపరన్ ద్వరన్
సారథిరథ్యముల్ త్రుటిని • జంపుదుమంచు నిజంబుఁ జెప్పినన్॥ 41

యోధులు—పోపాస్త్రులై చేయుదుము.

అభి— గీ॥ ఏమిరా! సూతజానీక • నామవాచ్య
రాళిఁ జవిఁ జూపవలెనె? తి • రంబు నిలుము
యూరకే నినుఁ బెంచెడి • వారుఁ జూడ
బంపుదు నిపుడు నిన్నని • లింపపురికి॥ 42

(అని యొక బాణమునేయ నాతఁడు పాఱిపోవును);

కర్ణ— (అభిమన్య కౌరవులు పోరుచుండ వెనుకఁ బ్రవేశించి) నేనిదే వీని ధనుః కాండము తెలియకుండఁ గొట్టెదను (బాణము వేయ ధనుస్సు విఱుగును)

అభి— (ఆశ్చర్యముతో వెనుకకు దిరిగి) ఏమిది. ఛీఛీ మహాత్మా!(అని యనుసరికో ద్రోణాది యోధప్రయుక్త బాణములచే సారథి రథము రథ్యములు నేలం గూలును) ఛీఛీ దురాత్ములారా! (అని యంబరమునకు నొకకత్తితో నెగిరి(

గీ॥ ఆఁడువారికి లేని భ • యంబుఁ జెంది
సంగరాచారములనన్ని • ద్రుంగఁ జేసి
నారథంబును భగ్నంబొ • నర్చినట్టి
తుచ్ఛులార! నిలుండాజిఁ • ద్రుళ్లడంతు. 43

(అని చిత్రగతుల నంబరమున నేతిరుగును.)

దుర్యో— గీ॥ అయ్యో నామీఁదఁబడి వీఁడు • హతము జేయుఁ
కర్ణ— విల్లు ద్రుంచుట ననుజంపు • మేగ మితఁడు
అశ్వ— చాపఁడంచు పయార్ద్రితఁ • బడయకున్నె?
శల్య— బాబో నాప్రాణముల కాశ • వదలుకొంటి.

(అని భయార్తులై పరువులిడుదురు.)

ద్రోణు— కత్తా! ఎగిరిపడియెద వేల! ఇదిగో నీవాలువ్రాలును.

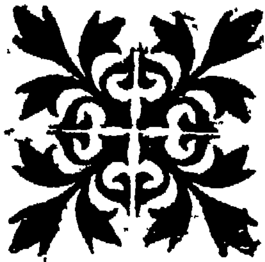
(అని యాతని ఖడ్గమును బడగొట్టును.)

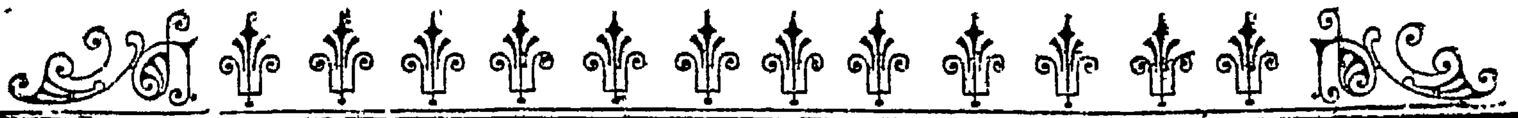
అభి— (తన విఱిగిన రథముపైనున్న గదతో నంబరమున కేగి)

క॥ ఓరీ! మూర్ఖుఁడ ద్రోణా!
నీరాజానీకమడఁగు • నిక్కము నాచేన్
బోరన్ నిమిషంబాగుము
నీరథిగంభీరుఁడితఁడు • నీచేఁబడునే?
(అనిభూమికిలంఘించును.)

వైశ్వానసని- (సమీపించి)
క॥ రాఁగదరా యిటు వేగమె
సాగదరా యిపుడు నీకు • నాకము జూపన్
సాగదురమ్మిటమదకున్
సాగదురమ్మిఁకచటియాట • చక్కఁగ నీకున్. 46

అభి— క॥ నాకదనంబున నీవే
నాకదనంబుగనిలంగ • నవ్వారెనన్నున్
సాకల మేసరియౌనెడ
సోకలమొందించినిన్ను • నక్కఁడద్రుంతున్, 47
(ఇద్దరుకొంతతడవాలము జేసి భూమికివ్రాలుదురు.)
దుందుభుల మ్రోతతో యవనిక జాఱును.
ఇది ప్రథమాంకము.

ఓమ్.

శుభమస్తు.

సైంధవార్జునము.

ద్వితీయాంకము

ప్రదేశము—ధర్మరాజసభ

ప్రవేశము—ధర్మరాజ భీమాదియోధులు దుఃఖాక్రాంతులై

ధర్మ— హా! హా! లోకైక ధనుర్ధరా! వీరాగ్రగణ్యా! అయ్యో! ముద్దుకుఱ్ఱా! పదియారేండ్లకే ముదిసిన ప్రమానివైతివా?

సీ॥ నినునమ్మికొనియున్న ♦ నీతండ్రులగుమాకు
నేదారిఁ జూపితి ♦ వేగినావు
కడుపార నిన్నుఁగన్న ♦ పడతిసుభద్రకుఁ
బుత్రశోకంబెట్లు ♦ పోవునయ్యా?
నిను దైవముగ నెంచు ♦ వనితయుత్తరనీవి
యోగమునెట్లింక ♦ నోపఁగలదు?
నినుమూలముగ నెంచి ♦ కొనివృద్ధిఁగనఁజూచు
భరతవంశమెటు ని ♦ ల్వంగఁగలదు?

గీ॥ అక్కటా యిందరికిని ♦ నొక్కపరుసు
మాఱుచెప్పకేముందుగా ♦ జాఱినావె?
దైవమైనను నీపైని ♦ దయదలంచ
లేకపోయెనె లోకత్ర ♦ యైకశూర!!.

అకటా! యీదుఃఖమాపఁజాల నేనేమిసేయుదుఁ దమ్ముడర్జును మోమెట్లు చూచువాడ?

గీ॥ ముద్దుగారెడి సూనుని • మూఢబుద్ధి
మొగ్గరంబులోనికిఁబంపి • మోఱకులగు
వారిచేతఁజంపించితి • పోర నేను
సుతవియోగార్తుఁడర్జునుఁ • జూడఁగలనె? 2

(అని తలఁగొట్టుకొని యేడ్చును)

భీమ— (భోరని యేడ్చుచు) అయ్యయ్యో! అన్నయ్యా! వాని చావునకు నేనుగాని మీరుగారు.

చ॥ వెనుక నె యంటివత్తునని • వీరము లెన్నియొ పల్కి సైంధవున్
జెనకఁగలేక చచ్చినయి • చిత్తమునందొక యింతయేనియున్
మనసుతుఁడంచు నెంచకయె • మార్తురకిచ్చితి నేనె యింతకున్
ఘనమగు కారణంబకట! • కాల్చెనె నాభుజశౌర్యసంపదల్॥ 3

హాహా! పితృవత్సలా! అయ్యో విజయైకపుత్త్ర! నేనటుల జెప్పకుండినను నీకంత మూడకుండు నేమోగదా! ఇఁక నెట్లు కృష్ణార్జునులఁజూడఁగలను? నాకడుపుచెరువగుచున్నది.! నేనీదుఃఖాంభోనిధినోలలాడఁజాలహా ముద్దుకుఱ్ఱ!

గీ॥ ఏఁడి నాపుత్త్రుఁడెక్కడ • నేగెనంచు
నధికవాత్సల్యమునఁజూడ • నభిలషించు
నీదు తండ్రికి దుఃఖంబు • నివ్వటిల్ల
నీవిటైతివటంచేమి • నేవచింతు?॥ 4

(అని యేడ్చును)

దృష్ట— మాన్యులారా! శత్రువులఁ జెండాడి వీరోచితంబైన మరణంబు నొందినవానికై యిట్లు వాపోవఁదగదు. రణములో జయమిద్దరికిని రాదుగదా? కృష్ణార్జునులు మాత్రమంత యెఱుంగని వారలా కావున మీమీశోకంబులోదార్చుకొనుఁడు.

ధర్మ— అయ్యయ్యో! బావ!

ఉ॥ మారసమాన తేజు సుకు • మారశరీరుఁ ద్రిలోకశూరునిన్
మేరుధరాధరాభధృతి • మేఘనినాదవరస్వనున్ ధరా
భారవిమోచకాతిచణు • భారతవంశసుదీపకున్ ముదం
బారఁగఁబెంచుకొన్న సుతు • నయ్యయొ చంపుకనిల్వలేమహా॥ 5

(అని యేడ్చుచు) హా! నవమోహనాకార! హా! శశిరేఖాప్రియా! నిన్నే మని మఱచిపోదమురా కుఱ్ఱా! నాకీశోకమెట్లు పోవునురా నాయనా! అబ్బ! నీసుందరవదనారవిందము గనుచవేమిరా పుత్రా! పుత్రా! పుత్రా! అయ్యో తమ్ముఁడా అర్జునా నీ పెన్నిధియగుమణి గంటినది. నీముద్దులమూట దొంగిలింపఁబడినది అయ్యో మనవంశవృక్షము ఛేదింపఁబడినది. ఇఁక నేము న్నదిఁక నేమున్నది. కొమ్మలులేనిపాండవ వృక్షముమిగిలినది అయ్యో! కృష్ణ భగవానుఁడా! నీచెల్లెలు సుభద్రనేమని యూరడింతువు? నాకేగతిఁజూపెదవు? అయ్యయ్యో ఇఁక నేవారిమొగంబులఁ జూడఁజాల హా! విజయాత్మజా! హా కౌరవసైన్యాటవీదవానలా! హాహా కురుయూథజీమూతమారుత మా! ఎక్కడడాగితివి. 'మాకేది తెరవుజూపుదువు నిన్నే దైవముగానెంచుకొన్న బాలసయగు విరాటపుత్రి కేమని సమాధానము చెప్పుమంటివి? నీతల్లి సుభద్ర నేమని యూరడింపుమంటివి? అయ్యయ్యో! కుఱ్ఱా నీకెట్టిపాటు తటస్థించినదిరా! బాబా!

సీ॥ ముద్దుగారెడి నీదు • మోముఁజూడక యున్న
  నిముసంబు నేనెట్లు • నిలువగలను?
నీతోడిలోకమై • నినుఁగాంచు నీతండ్రి
  కేమంచు నివ్వార్త • నెఱుఁగఁజేతు
నీతోడరాలేక • నినుఁజంపికొంటిమం
  చేడ్చునీ యోధుల • నెట్లు తేర్తు?
శోకాంబుధిన్ మున్గి • శోషిల్లునీబంధు
  వులనెట్లు నేనింక • బోధసేతు?

గీ॥ హాసుభద్రాసుతా! విజ • యప్రమోద
  చండరిపుభీకరా! ముఖ • చంద్రుఁజూప
  వేర రావేర! యౌదార్య • వేరనన్నుఁ;
  గౌఁగిలియ్యవదేర • యోకంజనయన! ॥ 8

(అని మూర్ఛిల్లును)

భీము—— (ఇదివఱకు దుఃఖాంబుధిని మగ్నుఁడై) హా! యభిమన్యూ! నీకెట్టిపాటు వచ్చినదిరా బాబూ! అయ్యో మాకన్నముందుగ నీవేస్వర్గముఁజూడఁబోదలంచితివి

రా! నాయనా! కాలమా! యెంతవిపరీతమైతివె! కృష్ణా! త్రికాల వేదివి నీకైనఁ దెలియలేదా? తెలిసిన నుపేక్ష సేయుదువా! నీకుమాత్రమల్లుఁడు కాఁడా? అయ్యో! ఖేచరులారామీరైన నెలుంగెత్తి యర్జునుతో నుడవలేక పోతిరా? చెప్పిన రాలేకపోవునా యాతఁడు వచ్చిన నింతమూఁడునా? అహా హతవిధీ! యెంతదలఁచితివి! అహోపసికూనా!

గీ॥ సంగరాంగణంబునశత్రు • సైన్యములను
నోడఁబుచ్చినీతోడ మ • హోన్నతదశ
నందుదుమటంచు నెంచితి • మంతెకాని
యిట్లుకడతేఱుదువటంచు • నెఱుఁగమయ్య॥ 7

(అని మూర్ఛిల్లును)

ధృష్ట— అయ్యో! వీరలందరుపుత్ర వాత్సల్యమున నెంతయు దురపిల్లుచున్నారు. ఏమిసేయుదు? నాకు నింతగాదుఃఖము గలుగఁజేయుచున్న నతఁడు వీరినిట్లొనర్చిన వింతయేమున్నది? ఇఁకనర్జునుఁడేవిన్నయెడల నేమిజరుగునోకదా! కృష్ణుఁడే తెంచినఁగాని వీరి ననునయింపుట సాగదు.

(అంతఁబాంచజన్య దేవదత్తములు వినంబడును)

ధర్మ— అయ్యయ్యో! పాంచజన్యదేవదత్తములు వినంబడుచున్నవి, నీతోయుద్ధము లోనికిఁ రాలేకున్నను స్వర్గమునకును రాలేకపోదునా కుఱ్ఱా! నాకెంతవంత గల్పించితివిరాబాబు. వారల మోములెట్లు జూడఁగలను? (అని యేడ్చును)

(అంతదూరమున ద్వారముకడ కృష్ణార్జునులు ప్రవేశింతురు)

అర్జునుఁడు-బావా! వాసుదేవా!

ఉ॥ ఏమిది నామనంబిపుడు • హీనత బూని తిరంబులేకయే
వేమరుఁ గొట్టుగాడెడి • వివేకము గూడనశించుచుండె సం
గ్రామమునందుడస్సినటు • గాదనువున్ వడఁకన్ దొడంగెనీ
భూమినెమూడ వింత తల • ఫుల్ పొడసూపుచునుండు నామదిన్॥ 8

కృష్ణా— ఏమిది యర్జునా! యిటులనుచుంటివి? నకేమిభయమూ!

అర్జు— ఎగతాళిఁగాదుబావా!

క॥ ఎన్నో యపశకునంబులఁ
గన్నారంగాంచుచుంటిఁ • గంజనయనా

యన్నలుఁదమ్ములకట యె
ట్లున్నారో తెలియరాదు ♦ యూహింపంగాన్॥

కృష్ణు— అర్జునా!

ఉ॥ ఏటికి నిట్టివింతలిటు ♦ లెంతయు వంతలనొందనా నె? నీ
బోటి మనోబలాఢ్యునకుఁ ♦ బోలునెయిట్టుల దుర్నిమిత్తముల్
పాటిగఁదెచ్చుటల్? మనసుఁ ♦ బట్టగలేవటె? మాటిమాటికిన్
లేటమొగంబుఁ జేసుకబ ♦ లే తిఱుగాడఁగ నానెపార్థివా!॥ 10

అదియుఁగాక.

గీ॥ అతిబలాఢ్యులైనట్టి నీ ♦ యన్నదమ్ము
లకు సుఖంబుగలుగకున్నె? ♦ యకట యేదొ
యొకచిఱుత నష్టము గలుగ ♦ నొకటికలుగుఁ
గాక దానికై యింత శో ♦ కంబదగునె?॥ 11

అర్జు— (మఱింతయధైర్యముతో) కృష్ణా! నాకేమియోకాని యట్టి ధైర్యముండకనున్నది నాకేదియోగొప్ప యాపత్తు సూచించుచున్నది. ఇట్టి నామనస్తాపము నకుఁ గారణముండకపోదు.

(పరిక్కలఁపరికించి) ఇదియేమికృష్ణా!

సీ॥ వందిమాగధులేల ♦ వనటబొందినయట్లు
స్తోత్రపాఠములేక ♦ తొలఁగుచుండ్రి?
బ్రాహ్మణవ్రాతంబు ♦ పాపంబు నామోముఁ
జూడనొల్లనియట్లు ♦ చూచుచుండ్రి
పరిచారకులిదేల ♦ పాడువార్తలనేవొ
చెప్ప నొల్లనియట్లు ♦ తప్పుకొనిరి?
శిబిరంబుఁజూచిన ♦ శిథిలమైనటులుండె
చేటుగాలమదేదొ ♦ చెప్పఁదొడఁగె

గీ॥ సంజ వేళయౌనంతనె ♦ చటచటబడెడి
భేరి ఢక్కా నినాదంబు ♦ వినఁగఁబడదు
యిట్టి వన్నియుఁజూడనే ♦ నిప్డుధర్మ
జాదుల విషయమై శంకి ♦ తాత్ముఁడగుదు॥ 12

కృష్ణ— (తనలో) అయ్యయ్యో! నన్నే యట్టుల దుఃఖవార్థిలో ముంచుచున్న నీవింత బాలీతనికిట్టుండుట వింతగాదు. నానోట నే యితనికిఁ జెప్పలేను ధర్మజుఁడే చెప్పఁగాక. (ప్రకాశముగా) అర్జునా!

అర్జు— ఏమి యర్జునుఁడింక రానురాను నాకు మఱింత వంతదొంతరెక్కుచున్నది! కృష్ణా! (విచారముతో)

గీ॥ మనలదేవదత్తధ్వని • వినినతోడ
నెదురువచ్చెడు సుతుఁడేల • యెదురురాఁడు
వాని నేనమ్మియున్నానా • వీనులిపుడు
నెట్టిఘోరవార్తవినునో • యెఱుఁగనకట!॥ 13

కృష్ణ— ముందెందులకీ చింత లోనికిఁబోయి ధర్మజునడిగి తెలుసుకొందము. రారమ్ము.

అర్జు— అయ్యో నాకాళ్లాడకున్నవి.

క॥ ఏవానిన్ నేనెప్పుడు
బూవున్ బలెఁజూచికొంచుఁ • బూనికఁ బెంతున్
దేవా! వానికి నేడో
దైవంబోర్వకయె సల్పెఁ • దాళఁగలానే॥ 14

(అని చలికిలఁబడును)

కృష్ణ— ఏమిది యర్జునా నిజము తెలియకిట్లు దురపిల్లనగునా? బేలవగుచుంటివిసుమా

అర్జు— ముకుందా! ఏమిది నాదుఃఖమునకంతయుఁ నాయనుంగు కుఱ్ఱఁడే మైనచో నాబ్రతుకెట్లు? నాకాళ్లు తడఁబడుచున్నవి. కృష్ణా నేను లోనికి రాలేను

కృష్ణ— అయ్యో నీవట్లధైర్యపడనగునా?

(అని యర్జును జూచునంతనే గొల్లని యేడ్చుచు మొగములు దిగవ్రాలవైచిన యోధులమధ్యనుండి దీసుకేగును]

అర్జు— [సమీపించి దుఃఖాతురముతో జలికలఁబడి]

ఉ॥ అక్కట వీరలందరును • నాననముల్ దిగవ్రాలవైచినా
పక్కకుఁజూడ కేద్వసమ • రంబున నాదగుముద్దుపట్టి తాఁ
జిక్కెనటంచు నిక్కమది • నీ! యిఁక నెందుల కయ్యజీవముల్
దక్కెదువయ్యయాపరము • దాష్ట్ర్యనకున్ విజితారి పుత్రికా॥

(అని మూర్ఛిల్లును)

ధర్మజభీములు—హా! హా! యభిమన్యూ (యని మూర్ఛిల్లుదురు)

కృష్ణ— (దుఃఖమాపుకొనలేక యర్జునుమీఁదఁబడి) హా! హా! సుభద్రాసుతా! హా! త్రిలోకశూర! హా! పితృవత్సలా! హా! హా! యభిమన్యూ నీకెంతగతి పట్టినదిరా కుఱ్ఱా! అయ్యో! యర్జునా నీకీపుత్రశోకంబబ్బదను కొంటినోయి. అయ్యయ్యో సుభద్ర నేమనియూరడింతును. అబ్బబ్బ శశిరేఖా నీపాట్లు నేనెట్లు జూడగలను? ఆహా! ఆనాటి వివాహపుఁబోరే యింత దెచ్చి పెట్టినదా! అర్జునా నీవింత శోకంబులో మునుంగ నారాతిగుండెయుం బ్రద్దలగుచున్నది లేలెమ్మిఁక నోర్వలేను. క్షత్రియుల కిట్టివి తప్పవు. (అని యేడ్చును).

అర్జు— (మూర్ఛదేఱి) హా! హా! నాకుమారా! నీకెంతలోఁగాలమైనదిరా పుత్ర! తండ్రీ నేనెట్లు బ్రతుకఁగలను నాకేదిదిక్కు?

సీ॥ హాకుమారా నీదు ♦ రాకేందువదనసం
దర్శనంబునఁగాక ♦ తాళఁగలనె?
హా! పుత్రకా నాదు ♦ పాపంబుచే నీవె
ముందుగా నాకంబు ♦ నందితయ్య
హాకుఱ్ఱ! నీవేనా ♦ నాకుద్ధరింతువం
చెంచితిఁ గానియి ♦ ట్లెంచనయ్య
హా! ముద్దుపట్టి నీ ♦ యమ్మ నీకై యేడ్వ
నేనిజూచుక యూర ♦ డిల్లమందు?

గీ॥ హా! కొడుక! నినుఁజూచి మే ♦ నుండఁ జాలను
బ్రతుకుచుండఁగ మాలదై ♦ వంబు నిన్ను
నెగుర వైచుకపోయెనే ♦ తగునటంచు?
నేమి నేయుందు నింక నా ♦ కేదిదిక్కు? 16

(అని తలగొట్టుకొని యేడ్చును.)

కృష్ణ— అయ్యయ్యో! అర్జునా! ఇంత కడుపు పగుల దుఃఖించుట తగదు, శత్రువీరులఁ జెండాడి క్షత్రియోచితంబైన మరణంబు నొందినాఁడు

(ధర్మజునివైపుఁదిరిగి) రాజా! నీవునిట్లువాపోవనగునా లేలెమ్ము నీయర్జునుఁ జూచికొనుము.

అర్జు— కనుపు పగులుచునేయున్నది. దుఃఖమెక్కడిది? నాగుండె రాతిగుండెకాని మంటిమియుఁకాదు. హాకుమారా! త్రిలోకశూర!

సీ॥ క్రేవులుమాలలా • బెడిదంపురక్తంబు
గంధమానీకు • నోకమలనయన
కాకిరేకేశిరమా • ఢాకినీభూతముల్
దాసీజనంబులా • ఖాసురాంగ!
శిరములేయుపథాన • వరములానీకు ర
త్నాళియేదీపమా • యచలధీర?
ఛత్రముల్ పువ్వులా • చిత్రిమా మొండెముల్
మురిపెంపుఁపటములా • ముద్దుకట్ట
గీ॥ మాంసమస్తిష్కపేశల • మహియెనీకుఁ
బట్టుపరుపుల మెత్తని • పాన్పుటోయి
శత్రుభీకర మానీదు • సమరధర్మ
మనెడిభార్యతోడ సుషుప్తి • నందితయ్య॥ 17

కృష్ణ— అర్జునా! ఏటికీ వెట్టితలంపులు లేచి నీయన్నదమ్ముల నూరడింపుము

అర్జు— అయ్యో! మమ్మూండఁజేని నాముద్దుకుఱ్ఱండే యూరడించినాఁడు మాగొంతె మకోర్కులన్నిటి కంతము జూపి మమ్మెతీరున నన్నుఁగలసికొమ్మని యూరడించితివిరా? తండ్రీ.

చ॥ నిను నరగంటరైయెనవిడ • నేరని నీదగు భార్యనుత్తరన్
ఘనమగుశోక వహ్నిమటు • గన్విడితేయకటా యరాతికో
మణచణ! నీదుతల్లిసుత • సంపదలేమిని దీనఁజేసితే?
రణమహిని నీదేహము ది • రంబగు బూడిద దోగియున్నదే?॥ 18

అయ్యయ్యో అన్నయా! ధర్మజా మనలనందఱి గోతిలోనికిఁ ద్రోసి స్వర్గమున కేగిన నాముద్దుకుఱ్ఱఁడెట్లు తలఁచ కొలఁదికిమొలకెత్తి తెలుపవా?

ధర్మ— (అర్జునుఁ గౌఁగిలించుకొని యేడ్చుచు)

గీ॥ గురుఁడు పన్నినతమ్మిమొ ♦ గ్గరముఁ జించు
వారిఁ గానక యభిమన్యుఁ ♦ బంపి నేనె
వానిఁ జంపించితినిగదా! ♦ పార్థ నేఁడు
పుత్రఘాతుకుఁడేన సూ ♦ పుడమిని పుడు॥ 19

అర్జు— హా! పుత్రా! హా! యభిమన్యూ! త్రిలోకవీరుఁడవయ్యు నెట్టి యికట్టులఁ బాల్పడితివిరా తండ్రీ! నీకుఁ దమ్మిమొగ్గరముఁ జించుటయే కాని వెడలి వచ్చుట చెప్పలేక పోతినిరా బాబూ! నేనే యింతటి పాపమునఁ గొడిగట్టితిరా నాయనా! నేనేమి సేయుదురా బిడ్డా! నాకీదుఃఖ మెట్లు పోవురా నాయనా! నేలేనని యెంచియే యీవ్యూహము పన్నఁబడినదిరా! తండ్రీ!

క॥ కట్టా ద్రోణుండా! నా
పట్టికొఱకె పన్నితయ్య ♦ పద్మవ్యూహం?
బెట్టుల మనసొప్పెను నీ
పట్టికొఱకె యింత సేయఁ ♦ బాడఁడవుకదే॥ 20

కృష్ణు— ధర్మరాజా! నీవట్లనుట తగునా? నీవేమి చేసితివి? కాని మన భీమాదుల వెంటనరిగిరా లేనేలేదా?

ధర్మ— ఉ॥ ఏమని చెప్ప? సంగరమ ♦ హీస్థలినట్లభిమన్యుఁడక్కటా!
యా మొనఁ జించి లోనికి మ ♦ హాద్భుతమారఁగఁ బోవ వెంటనే
మేముఁ జనంగ మధ్యమున ♦ మించినవిక్రమ మొంది సైంధవుం
డేమియొ కాని యడ్డుపడి ♦ హీనులఁ జేసెను మమ్ము నందఱన్॥ 21

అర్జు— (దుఃఖముతోఁ గూడిన మహోగ్రాగ్రహముతో) ఏమేమి? ఎంతపని జరిగినది ఓరోరి సైంధవ ఛండాలా! ఎంతఁ జేసితివి! ఓహో! అగ్రజా ధర్మజా! కృష్ణభగవానుఁడా ఓ పంచభూతములారా!

మ॥ వినుఁడీ నాదు ప్రతిజ్ఞ సైంధవుని నే ♦ వీరుండు రక్షింపగాఁ
జనినన్ భీకరసంగరాంగణమునన్ ♦ సర్వారి వీరుల్కనుం
గొనఁగా సూర్యుఁడు రేపు గ్రుంకమునుపే ♦ క్రూరంబుగాఁ జంపుదున్
గానరన్ జేయనిచో, ధనూవరముతో ♦ బూదై పోదును గ్రాగ్ని లోన్

(ధనుష్టంకారము చేయును తోడనే భేరీఢక్కానినాదములు వినంబడును.)

కృష్ణ— అర్జునా! నీప్రతిన మఱొకలాగగునా?

అర్జు— సాక్షాత్పరమేశ్వరుండవైన నీవుండ నాకేటికి బావా?

కృష్ణ—ధర్మరాజా ! మేముపోయి సుభద్రాదుల నూరడింతుము సెలవా ?

ధర్మ— మహానుభావా! చిత్తము.

(అని యందఱునిష్క్రమింతురు)

ఇది ద్వితీయాంకము.

ఓమ్.

శుభమస్తు.

సైంధవార్జునము.

తృతీయాంకము.

ప్రవేశము—సుభద్రాంతఃపురము

ప్రవేశము–సుభద్రార్జునులు కైదండఁబూని తోడనే కృష్ణుఁడు

సుభద్ర—(ఏడ్చుచు) ద్విపద.

ప్రాణేశ మురిపెంపు • బాలునీఁడి
ప్రాణంబు నిల్పంగ • వశమౌనె మనకు?॥ 1

అర్జు—(ఏడ్చుచు) కాంత! దురంతశో • కంబునమున్చి
యంతంబుఁజేయంగ • నబ్జజుఁడెంచె॥ 2

సుభ—ఏడఁబోతివికుఱ్ఱ! • ఏలమాకడుపు
మాడఁజేతువురార! • మారశరీర!॥ 3

అర్జు—పృధివీతలంబేలి • పేరొందెదంచు
విధువంశదీపక • వెఱ్ఱితోనుంటి॥ 4

సుభ—అయ్యయ్యో నాపుత్ర! • యరిసంఘమలరఁ
జయ్యనంబోదువే • స్వర్గంబుఁజూడ॥ 5

కృష్ణు—(కన్నీరుఁదుడుచుకొనుచు)
అమ్మ! సుభద్ర! నీ • యాత్మజుఁడరులఁ
గిమ్మన నీకచె • క్కెదివంబుఁబోయె॥ 6
వానికై యిట్లెంతొ • వందురఁదగునె?
ఘోని బిడ్డలకిట్టి • క్రియకాదెకీర్తి॥ 7

అర్జు— కాలంబ మాపైనిఁ ♦ గక్షగట్టఁబసి
బాలుఁడై దొఱకె మా ♦ ప్రాణాలు లేవె?॥ 8

సుభ— మా ప్రాణములకన్న ♦ మక్కువఁజూపు
పాపనిఁజంపదై ♦ వంబెట్లు కడఁగె?॥ 9

కృష్ణ— గీ॥ అమ్మ! దేవుఁడుచంపెనం ♦ చనగఁబోకు
వానియాయువు మూఁడిన ♦ వాఁడువోయె
బోవుచు విమలకీర్తిని ♦ బొందినాఁడు
పోవువానితో మనము ♦ బోవుటున్నె॥ 10

కావున నీవలవంతఁ దక్కి కొండంతభారము మీఁద వైచుకొనిన నీమగని నోదార్పుము. అదియుఁగాక క్షత్రియకాంతవైన నీవిప్పుడు సంతసింప వలసిన సమయమేయిది! ఏలయనిన.

ఉ॥ సంగరమందు శత్రువుల ♦ సర్వసుపర్వులు హాయిహాయనన్
రంగదఖండితాశుగప ♦ రంపరఁగుయ్యడఁజేసియేగనో
యంగన! నీతనూజవరుఁ ♦ డట్లగుటన్ దగవీరమాతవై
భంగితశత్రుఁడైన నరు ♦ భామినివైతివి చింతయేటికే?॥ 11

కావున నీవెడగు చింతలుమాని ధైర్యము వహించి కించ నొందక నామాట విని నీమగనినోదార్పుము.

సుభ— (ఏడ్చుచు) అయ్యయ్యో! అన్నయ్యా!
ఉ॥ యెవ్వని మోముఁజూచుకమ ♦ హీవరులందఱు యుద్ధరంగమం
దవ్విధి నిల్చిరో యెవని ♦ కైవసుధాసతి వేచియున్నదో
యెవ్వనితోడి లోకమయి ♦ యుండఱనుంటిమొ యట్టిపట్టియే
చివ్వనఁబోవ ధైర్యమఁట ♦ ఛీయిఁక నెందులకయ్యజీవముల్॥ 12

అర్జు— హా! సుభద్రాకుమారా! ఆహా శశిరేఖాప్రియా! అయ్యోనాయనా చతురుదధి పరీత ధరావలయం బేలుదువనుకొంటి గాని యింతలో నంతముఁ జెందుదువనుకొనలేదురా తండ్రి! పరమనిర్భాగ్యులమగు మాకేల పుట్టితివిరా! ఇఁక నెవ్వరికైన బుట్టినసీపాట్లు తప్పిపోవునేమోకదరా పుత్రా! ఆపాదుపద్మవ్యూహమేటికి నా బ్రాహ్మణ పాతకుఁడు పన్నవలె నీసైంధవ ఛండాలుఁడేటికి మనవారి నిలువరింపవలె?

సుభ — (దుఃఖాతురయై) నాకడుపుఁ దరిఁగోయుచున్నది నాయనుంగుకుఱ్ఱా! నన్నే మని యూరడిల్లుమందువు నాకేది తెరవుజూపింతువు? నేనెట్లింకఁబదిమంది లోఁ దిరుగాడఁగలను? నాముద్దుముచ్చటల నేరుదీర్తురు. అయ్యయ్యో! మా వంశమునకు మొలకయేది? అబ్బబ్బ! యీదుఃఖమాపుకొనఁజాల! అన్నయ్యా! నీవేదియో త్రికాలవేదివనుకొంటిని నీకైనఁదెలియలేదా! ఆహా! శాధా! నా కుఱ్ఱను రక్షింప లేకపోతిగా; నాకడుపు చెఱువగుచున్నది అహా! నాబిడ్డా! ఎక్కడకుఁబోతివి. ఇఁక నేడియో యుత్తరమాకొక కొమ్మఁజూపుననుకొం టిమి అదియేమాకు దిక్కైనదా ?

కృష్ణ — అమ్మా ! సుభద్రా ! ఏటికీవెర్రితలంపులు ! నీకుర్రని కాయువుమూఁడి నవాపఁగలవారుండిన నేమిసేయుదురు ! ఇఁకనైన నీదుఃఖము మానుము. ఉత్తరాగర్భమే మనకేడుగడయను కొనవలసివచ్చినది. ఉన్నంతతో సంత సింపకపోయిన వారినితోఁబోవుట లెక్కడనైనవుండునా ? అర్జునా? కర్త వ్యాంశము మఱచి ప్రాకృతునిఁబోలి దుఃఖాక్రాంతుఁడవై యేలదురపిల్లె దవు. క్షత్రియకులమందుఁ బుట్టుపరితినరునకునిట్టివితప్పవుకదా? అదియుఁ గాక క్షణభంగురములైన నీదేహములకై యిట్టివలవంత బొందఁదగదు సుమా ! ఏడియెట్లున్నను కులాచారము మఱువనగునా ? యుద్ధరంగమం దెల్లి నేమిజరుగవలసియున్నదో యోచించి తత్కార్యనిర్వహానమందాస క్తియుండు టొప్పుఁగాని యిట్లుపోయినవానికై యూరక వాపోవఁద గునా ! ఏడ్చినలాభమున్నదా ! అమ్మా ! సుభద్రా ! నీకేమివెర్రి ! ఇంక నిల్లెందులకేడ్చెదవు ? ఏడ్చిననీకుర్రవాని సంపాదింపఁగలవా ? లేలెమ్మా కన్నులఁ దుడిచికొనుము. దివ్యమంగళవై నీమగనిరేఁపటి విజయమునకై నీయిష్టదైవతముఁ బ్రార్థించుము నీమగనిబాగే నీబాగుశుచివగుము లేలెమ్ము. అర్జునా! యుద్ధప్రారంభమందు నాచదివిన చదువుల నట్టేటఁగలిపితివా? లేలెమ్ము - యూరకవాపోవ లాభము లేదుసుమా !

అర్జు — బావా ! దుఃఖమేలేదు. హృదయము జాయియై యేడుచున్నది నాముద్దు బిడ్డఁ డెప్పుడునన్ను వదలెనో యప్పుడే నిశ్చలమైనది. కర్తవ్యమునకేను న్నది. శత్రుఁడైనఁ జావవలె నేనైనఁగావలె

(తెరలో)

గీ॥ పాఱిపోవంగనీకేటి ♦ భయముచెపుమ ।
కర్ణుఁడాదిగాఁగల్గుయో ♦ ధార్ణవంబు ।
దాటఁదరమెఱిఁగివుసకుఁబో ♦ శాటమందు ।
సభయమిచ్చితిలెమ్మికఁక ♦ నడలనేల ? ॥ 13

అర్జు— బావా ! యీకంఠస్వాన మెవరిదియైయుండునో ?

కృష్ణ— ఇఁకనెవ్వనిది. ద్రోణునిదే! సైంధవునికేయభయమిచ్చి నట్లగపడుచున్నది.

(మఱలఁదెరలో)

దేవా !మనవార్తావహుఁడు చారిత్రుఁడు ద్వారముకడవేచి యున్నాఁడులోనికి సెలవా ?

అర్జు— వేవేగప్రవేశపెట్టుము. దేవీ ! యుద్ధప్రచారము వినఁగూడని నీవులోనికిఁ బొమ్ము.

సుభ— చిత్తము (నిష్క్రమింపఁగాఁ జారిత్రుఁడు ప్రవేశించును)

చారిత్రుఁడు-జయము జయము భూపాలచంద్రా !

అర్జు— చారిత్రా ! విచిత్రంబు లున్నవియా ?

చారి— దేవా ! రోదనంపుఁగౌరవశిబిరమునుండి యేతెంచుచుంటి.

కృష్ణ— రోదనమేలరా వారికి ?

చారి— వారికిఁ గలిగిననేటి విజయమే కారణము.

అర్జు— అదెట్లురా ?

చారి— గీ॥ మోసములుజేసి జయమును ♦ బొందినట్టి ।
కౌరవులకు భవద్దివ్య ♦ గాండివప్ర ।
యుక్తశరవర్షభయమింత ♦ యుండఁబోదె ? ।
గర్భనిర్భేదములగువా ♦ క్యములవినరె ? ॥ 14

అర్జు— (విచారసూచకముగా ఆపైనసస్మత్కుమార భానుఁడ స్తమించిన దాదినేమి జరిగినదో సవిస్తరముగా విన్నవింపుము.

చారి— దేవా ! అవధారు. అట్లుద్రోణాసన్యాభిమన్యు కుమారు లిరువాగువారచ్చెరువడిచూడ, వినూన చారులెల్లరు నుక్కుమీఁద పోరులైచిరొని యుల్లె

యాశ్చర్యపడ, స్వర్గపుర కాంతలురారమ్మనిపూలమాలికలె త్తినిలువఁ బోరిపోరి, వీరోచితమగు, విజయశ్రీ గ్రహించి, దివినలంకరించిరి.

కృష్ణ— తరువాతఁ దరువాత

చారి— దేవా ! అదేమి సంతసమోకాని కురురాజాది ధార్తరాష్ట్రులెల్లరుతమసుతుడనిఁ బడెనని యూపంతయు, విచారింపకయే, తుచ్ఛవిజయ మొందితిమి కదా, యనియైన సిగ్గులేక, చంకలెగురవేయఁ దొడంగిరి.

కృష్ణ— సంతసము గాకేమిరా వారికి ?

గీ॥ కురుకులబలాటవీదవా • నలుఁ డనిమిషు ।
దుర్నిరీక్ష్యశరాసన • దోర్బలుండు ।
మీఁదఁబడి చంపఁగానుద్య • మించుసింగ ।
మను సురపురికినంపిన • ముదముగాదె ? ॥ 15

అర్జు— తరువాత.

చారి— తరువాతనోదేవ ! ద్రోణుఁడు తానే యీమోసమునకుఁ గారణమనియో లేక దేవరకిది యెట్లును తెలియకపోదని భీతియో, కాక కుమారునిపై సహజప్రేమయోకాని, సైన్యమునకు ముందుగానే, ఖిన్నుఁడై తనరథముఁదోలించుకొనిపోయె. అశ్వత్థామయు, వెంటనంటె. కృపుఁడు గోడమీఁది పిల్లివలె, గజతండములలోఁ బడిపోవుచుండెను.

కృష్ణ— మోసములు జేసితిమని, పశ్చాత్తాపమై యుండవచ్చును.

అర్జు— గురుపుత్రులిద్దరిట్లు పోవుటజూచి కౌరవులేమైన ననుమానించలేదా ?

చారి— అనుమానించక పోవుటకుఁ గర్ణుఁడులేఁడా ? అవధరింపుఁడు. అట్లుపోవుచున్న ద్రోణాశ్వత్థామలు వినునట్లు కర్ణుండురారాజుతోనిట్లనియె.

శా॥ కంటే ! మిత్రమ బ్రాహ్మణత్రయముసం • గ్రామంబులోనీజయం ।
బుంటన్ జూడఁగలేకయో నరప్రీతా • పోత్తాపభీతార్తతో ।
గంటుల్ వారినదేహబాధవలనో • కష్టంబుతో ఏటికిన్ ।
గంటన్ నివ్వొకసారిఁజూడకయె • మూఁగల్ బోలుచున్ బోవుటల్ ॥ 16

అర్జు— ఏమేమి ! సూతాధముఁ డెంతటిమాటలాడెను.

చారి— దేవా ! కులపువాసనపోవునా ?

కృష్ణు— వారలదివిని యూరకొనిరా ?

చారి— ఊరకొనుటయేనా ! కర్ణుని ప్రాణములు నిల్వకయే పోవును వినుఁడు యిట్టి యసందర్భపుఁ బోటుమాటలీతెల సాటినాట, వానివైపుఁ దిరిగి గురుపుత్రుఁడు చట్టునవాలుఁ బెఱికి రోషకషాయితాక్షుఁడై యిట్లు వాక్రుచ్చె “ ఓరోరి ! శూరమ్మన్య! అనన్యసామాన్యాభిమన్యు బాణపరంపరాభిఘాతజర్జరీభూత కురుకులనాశన ధౌరేయ యోరి రాధేయా ! కురురాజు చెవిలోఁ జొరఁగనై కొండెములు సెప్పుట నీప్రజ్ఞ గాదు. మాపైనీకీర్ష్యయున్న కత్తిఁగట్టి బిట్టరి వైరమ్ము మీయందఱి చేతులలోఁ బెరిగిన దాశ్యాసని నభిమన్యునకెఱయిచ్చి బాలునొక్కనిఁ జేసి పలువురుగూడి చంపితిమిక దాయనియైన సిగ్గులేక మీరంతఱు చంక లెగురవేయుట చాలదా ! సాయంసంధ్యానుష్ఠాన సమయమాసన్నమౌటచేఁ బోవుచున్న మమ్ము మిత్రులనుటనీ నీచబుద్ధియే వెల్లడియగుచున్నది. అచ్ఛస్ఫటికముగూజమనియబూసినగాని జెందునట్లు నీరాజు నీమాటలకుఁ జెవినిచ్చి చెడుచున్నాఁడు. నిన్నుఁ జంపఁ బ్రతిజ్ఞఁగొనిన నర్జునుఁ జూచి నీకు భయముండవలయు. ఇఁక నొకసారిట్లనే ప్రేలితివేని నీతల వ్రక్కలగునని యూరకుండెను.

అర్జు— చారిత్రా ! వాలుఁ బెఱుకునంతటి కోపమంతలోనే చల్లారినది చూచితివా బ్రాహ్మణుల కోపము.

చారి— దేవా ! వానికొక కారణముగూడనుండెను. కృపాచార్యుఁడు పోటుమాటలేలయని కనుసైగఁ జేసెను.

కృష్ణు— దుర్యోధనుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెనా ?

చారి— దేవా ! దుర్యోధనుఁడు కాలమహిమచేఁ గాఁబోలు ఖల్లునఁ గొట్టినటా తిపలెనే యూరకుండెను.

అర్జు— తనమిత్రునిదే తప్పు నిగ్రహించియుండఁ బోలు.

కృష్ణు— తరువాత ?

చారి— ఇట్లు మెల్లమెల్లగ యోధులెల్లరు గుడారములు జొచ్చిరి. నేను ప్రళయకాలానిల పుష్కలావర్తఘనాఘన గర్జారవము బోలి దేవర ప్రతిజ్ఞావాక్యసు

ములు కౌరవహస్తాలంకృత ధనూవరములు వారిమనోరథములతోడ జాటి క్రిండ డొల్లఘాతక రాష్ట్రకాంతాగళ విరాజమానమంగళ సూత్రములు ఫుటుక్కుమని తెగునట్లు మేరువుబోలు నేదునచ్చటినాదముతోఁ గలసి యూడభేరీని నాదములతో నొక్కపెట్టు భూమిసప్తకుల పర్వతములు దిర్ది రందిరుగునట్లు వినవచ్చెను. అటుతరువాతఁ గొంతవడకుఁ గౌరవశిబిరములు పాడిండ్లవలెనే నిశ్శబ్దములైయున్నవి కానియొకతృటిలో సైంధవశిబిరంబునఁ జెద్దయేడ్పువినవచ్చినది. అదేమనిచూడ సైంధవుఁడు దేవరవచనములాలించి విలపింపఁదొడంగిన వానితోనాఁడువారును నేడ్వసాగిరి. అరోదనము తుద కెల్లరకుఁదెల్లంబయి యుల్లంబుల భేదిల్లమొదలు పెట్టినది. అప్పుడాతఁడు తనకేడుగడయగు దుర్యోధనుఁడిక్కడి వృత్తములవారి వార్తావహులచేఁ బేరోలగంబునమెండుసంతసంబున వినుచుండఁబోయి యనాథాంగనవలెఁబె ద్దపెట్టున రోదనము జేయనారంభించెను.

అర్జు— (అబ్బురముతో) ఏమేమి! తరువాత! తరువాత!

చారి— తరువాతనోదేవా! కౌరవయూథపులిది యేమనియచ్చెరువడిచూడ గర్గా ద్యాప్తవర్గంబురానున్న కష్టముదెలియక చింతింప రారాజాతురమునవగ్గ రకు దీసిమందలింప నెట్టకేలకుఁ గనులనుండి భాష్పధారలు కాలువలయి పాఱ గద్గదికముతో సైంధవుండిట్లనియె.

శా॥ ఓనామిత్రవరేణ్యులార! వినుఁడ ♦ యొయ్యానాదుదీనోక్తులన్
నేనేసంగరమందుఁ పాండవులకున్ ♦ నిక్కంపుశత్రుండనో
కానీనస్నేధనంజయుండుపటుసం ♦ గ్రామాంగణంబందురే
పేనాకంబుఘోరంగఁజేయునఁటని ♦ ర్భీతుండనైనిల్చినన్ 17

గీ॥ బ్రతికియుండినబలుసాకు ♦ నతులితసుగ
మెసవిబ్రతుకంగవచ్చునీ ♦ వసుధయందు
వరకపిధ్వజుఁడాడిన ♦ పల్కునిజము
గాకయుండునేకృష్ణుండు ♦ గలిగియుండ. 18

కావున నాయవి దీనోక్తులని నిరసింపక కరుణార్ద్రహృదయులై నాకుఁబో వ సెలవిచ్చిన నేనిదేప్రాణ సంరక్షణార్థమై నడియడవులఁబడియెదనని వెక్కి వెక్కియేడ్వసాగెను.

అర్జు— ఛీ!ఛీ! బాలిశాధమా! కులాచారకుఠార! అజ్ఞముండా! మాకులమునకల్లుండ వయి మాకును దలవంపులు దెచ్చుచుంటివి. చారిత్రా! యేతచ్ఛరణాగత రక్షణబిరుదాంకుఁడగు సుయోధనహతకుఁడేమని మందలించెనో సుడువుమువి ని వెదను.

ఛారి— దేవా! యిట్టియధీరాలాపంబు లాలింపఁగురు కుమారాద్యాప్త వర్గంబుమిగుల వగలఁబొదలిరి. ఇతరసామంతరాజులులోలోననవ్విగొనఁదొడంగిరి. గురుకృపాశ్వత్థామాది పాండవపక్షపాతులు దేవరకిది యొక్క శుభసూచకముగా యోచించిరి. అప్పుడు రారాజు కర్తవ్యాంశమాలోచించు వానింబోలెనట్టెచిత్తరువుఁబు క్షణించెను. కొందఱుయోధులు తమకేదిమూఁడునోయనియింటికిఁ జల్లచల్లగజాఱిరి. అంతరాజు తేఱిపారఁజూచి సైంధవునితోనిట్లనియె.

గీ॥ పాఱిపోవఁగనీకేటి ♦ భయముబావ!
నరువ్రితాపమోర్వఁగయోధ ♦ వరులులేరె!
శరగురుండయినద్రోణుండు ♦ వరబలాఢ్యుఁ
డైనకర్ణుండున్నిప్డు ♦ కానకిడునె? 19

కావున నీవిట్టియధీరాలాపంబులవీడి నీవీడుజేరి నీయాడవారలతో సుఖం బుండము. అనిచెప్పనచో నాతఁడు నన్నుఁజంపుకొననిచ్చయున్నఁ జోనీక ము లేకున్న నన్నువదలును.. త్రిలోకభీకరానేక సాయకనాయకుఁడైననరుండు వరవానరశేఖర ధ్వజాలంకృత దివ్యస్యందనముపై సుందరవదనారవిందమందు మందహాసముఁదోఁపఁ గోదండోత్తము గాండీవజ్యాటంకార చలద్బ్రహ్మాండుఁడై యంబకపరంపరఁ బర్వుచునురువడింప నిలింపులకన్న మాటయేల సాక్షాన్నిటలాక్షుండెదుర నిలువఁగలుగడనుట నిస్సంశయము. ఈ నాఁడు బాలునిపోరాటములోవలె మాయలుబన్నుటకు మాయలమారికృష్ణుండుండెఁగదా! అట్టివారిఁ దేరిచూచుటకును మనకర్ణాదియోధ బృందములోడకుందురా! కల్ల!కల్ల! నేనీరణమందున్న నాప్రాణములకు నిరాశజేసుక రావలెఁగానినన్నుఁగాపాడువారుండరు కావున క్షమించి యనుజ్ఞనిమ్మని కాళ్ళపైఁబడెను.

కృష్ణు — అరణ్యమధ్యంబునఁ దనకైన పాట్లిప్పటికి జ్ఞాపకముజూపెఁగాఁబోలు

చారి— తరువాత నో దేవా! రారాజో డకుండమని లేవఁదీసి ద్రోణునియొద్దకుఁ దీసుకొ నియేగి నీనినెట్లయిన రక్షింపకతప్పదని కాళ్ళపైఁబడవైచి తానునుబడెను.

అర్జు— ఏమేమి! ఆమహాత్ముఁడేమనెనో!

కృష్ణు— ఈమర్యాదకొడంబడకుండునా?

చారి— దేవా! అప్పుడాతఁడు వారలిద్దరిలేవనెత్తి యక్కునఁజేర్చి యనునయవాక్యం బులఁజెక్కు వక్కాణించి తుదకభయమిచ్చితినని సైంధవునకు ధైర్యముచె ప్పి యాదార్చెను ఆప్పుడాతండట్టకేలకు దృఢపడి యింటికేగెను నేనునిట కు దేవరదర్శనార్థమై యేతెంచితి.

అర్జు— చారిత్రా! చిత్రములు విచిత్రములుగా ముచ్చటించితివిపొమ్ము.

చారి— చిత్తము. (అనినిష్క్రమించును)

కృష్ణు— నేనొకందులకుఁజింతించుచుంటి

మ॥ కదనంబందున సైంధవున్ జెనకుటల్ ♦ కాకుండినన్నీవెయి
య్యేదొ చేయంగలనంచుఁ బల్కితివి; యా ♦ యింపైనవాక్కుల్వినన్
మదమైవారలు సైంధవుక్ రణభువిక్ ♦ బొల్పొప్పరక్షింపఁగా
ముదిపారుంబురికొల్పవాఁడభయమున్ ♦ మోదంబుతోనిచ్చెఁగా 20

మరియు

గీ॥ ముదుసలియటంచుమనమున్న ♦ గదనమందుఁ
గదలమెదలనీయకయె సుప్రి ♦ క్కంగఁజేయుఁ
గరుణమైవదలిననిల్వఁ ♦ గలముగాని
యతనిబాణపరంపరన్ ♦ బ్రతుకఁగలమె?॥ ౹

అర్జు— (అబ్బురముతో) బావా! మహానుభావ! యెందులకీపిఱికి మందు? యిట వినుము.

మ॥ గురుడైనన్ గిరిగర్వభంజకమహా ♦ ఘోరస్వయూద్ధత్వరం
దరుఁడైనక్ త్రిపురాసురోద్ధతిహార ♦ చ్చండోగ్రశూలస్ఫుర
త్కరుఁడైనన్ గమలాపరుండయినసం ♦ గ్రామంబులో రేపున
న్నరికట్టన్ సమకట్టలేఁడనుటస ♦ త్యంబింకశంకేటికిక్ 21

అదియునుగాక మహాత్మా!

ఉ॥ లోకము లెల్లబొట్టనిడి ♦ లోటొక యింతయు లేక ప్రోచునీ
ధాకను మీరు వాఁడుగలఁ ♦ డాభువనత్రయమందు జూడఁగా
నాకిఁక నేటిభీతికద ♦ నంబున నాకొఁగ లెక్కి నీవెయ
స్తోకరయంబున న్రధముఁ ♦ దోలుచుఁ బోవఁగ దేవకీసుతా॥ 22

కావున భవదాజ్ఞానుసరణ నమ్రశిరుండ నైన నాకిఁక బిడికిమందుఁ బోయుకుతు

కృష్ణ— జానావది యెట్టుంగకపోలేదు. కాని నీవిప్పుడు శుచివై పశుపతి నారాధించుము.

అర్జు— ఏటికి బావా!

కృష్ణ— ఏటికన నేటికి నామాటఁ బోటుపోనియ్యక యొంగులకోముందు ముచ్చటించెద గాని యయ్యార్త త్రాణపరాయణుండగు శంకరు నారాధించుము.

అర్జు— మహాప్రసాదము. (పద్మాసనుఁడయి చిన్ముద్ర పట్టి)
జయజయ శ్రీమద్ధరణీధర కన్యామానసాబ్జభృంగా! యుత్తుంగమాతంగవిభంగా! భసితావృతాంగ! తాండవకేళీసంగా! లీలాధృతకురంగ! మాంపాహి! మాంపాహి! మాంరక్ష. (అనినిమీలితలోచనుఁడగును)

కృష్ణ— (తనలో) ఇప్పుడే యితనినంబరమార్గమునఁ గైలాసమునకుఁ గొంపోవుదుఁగాక

అర్జు— (నిమీలితలోచనుఁడై)

క॥ హరుడవు మదీయపాతక
హరుఁడవు సకలభువికంటు ♦ కాచారకసం
హరుఁడవు నజ్ఞానాంధమి
హిరుఁడవు కావగదె నన్ను ♦ నెంతయుఁ గృపతో॥ 24

(తోడనే కృష్ణుఁడు వానిఁబట్టుకొని యాకాశమున కెగురును యవనిక జారును)

ఇది తృతీయాంకము.

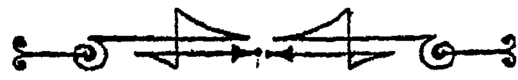

ఓమ్.

శుభమస్తు.

సైంధవార్జునము.

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—కౌరవశిబిరప్రాంతము ప్రవేశము—కౌరవభటుఁడు

భటుఁడు—(పండుకొనియుండి)ఏదియెట్లున్నను భూభారము తగ్గింపఁ బడుటయే యీ వెట్టిగొల్లనికి నాయనికి నుద్దేశమైయుండును. పోనిమ్ము నాకేల యీబాధ; రాత్రియంతయు నేదుపులు పెదబొబ్బలచే నిద్రఁబట్టలేదు. (ఆవులించి)విధవనిద్ర మఱల మొదలుపెట్టినది: నిద్రపోవుదునా?

2వ భటుఁడు-(ప్రవేశించి) వాని యదృష్టమే యదృష్టము. దరిద్రుఁడు తలఁ గడిగికొనఁబోవ వడిగండ్లువాన యనునట్లు మనవారెంత గింజుకొనినను పెద్దమ్మ నెత్తిపైఁ ద్రొక్కుచునేయున్నది. (పరికించి) బావా! బావా!

1వ భటుఁడు-(నిద్రనభినయించుచు) ఛీ! ఛీ! నన్నుఁబిలువకు నేను నిద్రఁబోవుచుంటిని

2వ భటుఁడు- బావా! నీనిద్రకు గుఱ్ఱులేదేమి?

1వ భటుఁడు-గుఱ్ఱుండుటకు నాదియంత మెలకువ నిద్రగాదు.

2వ భ—మాట్లాడుచు నిద్రించుట నీకొక్కనికే కాఁబోలు నేమి?

1వ భ—ఇప్పుడు నేను మాట్లాడుచున్నా ననుకొనుచున్నావా?

2వ భ—ఇంతకన్నవిరుద్ధముగా నెట్లయిన నెప్పుడైన మాట్లాడఁ గలవా?

1వ భ—నీవంటివారు వచ్చినప్పుడే!

2వ భ—ఎంతసేపటినుండి యీనిద్ర?

1వ భ—నాకు మెలకువ వచ్చినప్పటినుండియును.

2వ భ—ఈవికటముల కేమిగాని నిన్నటి రాత్రి నర్జునుఁడు కైలాసమేగినాఁడఁట విన్నావా!

1వ భ—(తటాలున లేచి) నారాయణ! జబ్బేమిటి? చెప్పు! చెప్పు! శైవమతస్థుఁడు గనుకనా కైలాసమేగెనంటివి. ఎంతపనిజరిగినది! కృష్ణుఁడుగూడ వెళ్ళినాఁడా

2వ భ—ఏడిచినట్లేయున్నది నీయెకసక్కెములు. తుదవరకు విని మఱియేద్వ్యము కృష్ణుఁడును వెళ్లినాఁడు.

1వ భ—నారాయణ! మొత్తుకున్నట్లే యున్నది! చావు కబురు సందిగ్ధముగాఁ జెప్పఁ గూడదని యెఱుఁగవా? నిన్నరాత్రి నెవరెవరేగినారో చెప్పుము.

2వ భ—చావుకబురెక్కడిదిక్కడ?

1వ భ—ఇప్పుడు చావకుండఁ గైలాసమేగినవారెవరు?

2వ భ—కృష్ణార్జునులు.

1వ భ—సరి! సరి! కైలాసమేగి?

2వ భ—అచ్చట శంకరు దర్శించి పాశుపతాస్త్రము సంపాదించెనఁట

1వ భ—అప్పుడే నీకెట్లు తెలిసినదిరా?

2వ భ—నీవలె నిప్పటివఱకు నిద్రఁబోయిన నాకును దెలియక పోవును.

1వ భ—అయిన నిప్పుడు చుక్కపొడిచినదా?

2వ భ—చుక్కపొడుచుటయేగాదు సూర్యకిరణములు నీప్రక్కఁబొడుచుటకు సిద్ధము గానున్నవి. చూడుమటు.

సీ॥ పాంథజనులనెల్లఁ • బట్టుక బాధించి
బాధించిపోయెనా • పంచశరుఁడు
తతవియోగానల • తప్తముల్ కోకముల్
గలసితావంతలఁ • దలఁచుకొనియెఁ
చంద్రకిరణజాల • సక్తమై స్రవియించు
విధుమణుల్ ద్రవతను • విడువఁవోడఁగెఁ
కుక్కుటంబులునిండ • నెక్కిరెక్కలవిచ్చి
కుక్కురో కోయంచుఁ • గూతలిడియెఁ

గీ॥ పరిసరారణ్య బహువిధ ◆ ఫలకుసుమ ప...
రిమిళలహరీసమేతవా ◆ తమతులగతి
వీవఁదొడఁగె వృక్షములపై ◆ విచ్చలవిడిఁ
బక్షిజాతంబు లేఁగెఁబ్రి ◆ భాతవేళ॥

1వ భ—(లేచి యావలించి) బావా! నీవర్ణనలో నానిప్రసంగతి నేమియుఁ జెప్పితి కావేమి.

2వ భ—నీవింకముందుందువో లేదోయని.

1వ భ—నీతోఁగూడఁ గృష్ణునివలె వత్తుననికొంటివా?

2వ భ—నాతోవచ్చిన నీవు లేకపోవుదువను జింతయేలేకపోవును.

1వ భ—నిన్నటిదారి తప్పెనాయేమి?

2వ భ—తప్పదా? నిన్న నభిమన్యుఁడీవేళ నర్జునుఁడును

1వ భ—చచ్చుటకా?

2వ భ—కాదు! కాదు. మనలఁజంపుటకు! రారమ్ముపోవుదము ఉన్నవాల్గుగడియలు. జెంగ్లాము బిడ్డలఁ జూచుకొన్నమంచిది.

1వ భ—జౌనౌను నిన్నటి నాబ్రతుకు బ్రతుకుగాదు యీనాఁడు తప్పించుకొని వచ్చినబ్రతుకు బ్రతుకు

2వ భ—ఈనాఁడు బ్రతుకు మనము ముందుఁ దరువాత సైంధవుడునుజముపురమునందే

1వ భ—అంత నిశ్చయము మనకేల (పరికించి) అల్లదిగో చూడు మప్పుడే మన ముసలి సైన్యములను గుడికి మేకపోతులఁ దోలునట్లు తోలుచున్నాఁడు

2వ భ—అల్లదిగో జూడుమటువైపు పాండవసైన్య మురవడించి పాలకడలి లాగున మూగుచున్నది. మునుముందదిగో మనపాలిటి మృత్యురథము.

1వ భ— రారమ్మిక కడనున్న మాటపక్కదు.

(నిష్క్రమింతురు)

(వెంటనే కృష్ణార్జునసాత్యకులేకరథముపైఁ బ్రవేశింతురు)

కృష్ణ—వత్సా! సాత్యకీ! ఎందులకీ వృథాకాలక్షేపము పోయియా ధర్మరాజ రక్షణార్థమై మీరందఱు నిలుండు.

అర్జు— సాత్యకీ!

ఉ॥ ద్రోణుఁడు నాడినట్టిపటు • రోషపుబ్రతిజ్ఞలవింటివేకదా
మానక మీరలందఱును • మానవనాథునిఁగాచికోవలెన్
నేనొకఁడైతినంచు మది • నీవిఁకఁజింతఁగొనంగఁబోకు నా
బాణపరంపరల్ తగులఁ • బాఱకనిల్తురెవారు సాత్యకీ॥ 2

సాత్యకి—మహానుభావ! బావ

గీ॥ దేవతలకైన నిన్నాజిఁ • దేఱిచూడ
రాదటన్నఁబిన్నలగు వీ • రలకువశమె?
యైననీప్రతిజ్ఞలఁ జూచి • నేనొకింత
కాలు నిల్పకయుంటినీ • కదనమందు 3

ఇచ్చట రాజుఁగాపాడుట కంటివా?

గీ॥ శత్రుభీకరుండౌ వాయు • పుత్రుఁడుండఁ
దక్కుఁగలయోధయూధంబుఁ • బిక్కటిల్ల
ద్రోణునకు మారకగ్రహ • మైన ద్రుపద
సుతుఁడెనిల్వ భయముదర్మ • జునకదేల? 4

కావున నామనవిఁ జెల్లించి

అర్జు— (అర్థోక్తి యందే)

గీ॥ నాదుసంరక్షణార్థమీ • యాదిపురుషుఁ
డైన నారాయణుండుండ • నడలనేల?
అదియుఁగాక యుధిష్ఠిరు • నంతవాని
రక్షణమెకాక యితరక • ర్తవ్యమేది? 5

కృష్ణ— సాత్యకీ! సందేహమేటికి నీవుపోయి యచ్చట నేయుండుము.

అర్జు— నారక్షణముకన్న ధర్మజునిఁగాపాడుటయే ముఖ్యముకదా? నేనిక్కడలేని లోటు నీవుండినఁదీరును గాన వేవేగపోయి మీరందఱమందరణ వ్యాపార పారీణులై కౌరవసైన్య పారావారమునకుఁ గట్టలైనిలుఁడు.

(అంతఁ దెరలో)

శా॥ ఏఁడీయర్జునుఁడేడిఁకృష్ణుఁడిటరాఁ • డేలాసమీరాత్మజుం
డేఁడీసాత్యకి వీరలందఱిపుడెం • దెందుండిరో చూడమా

తోడన్ సంగరమందుఁ బోరెదరొ లే • దో వేళయున్ మీరెపే
రాడంగాఁగలరన్నొ భీరువులఁగా • ర్యంబింత కాలేదుగా॥

(తోడనే రణభేరి మ్రోఁగును)

కృష్ణ— సాత్యకీ ! త్వరపడుము. త్వరపడుము చూడుమా దుశ్శాసనుఁడోళ్లు క్రొవ్విక్కి కుక్క మొఱఁగునట్లు పేర్లుచు రణభేరి మ్రోఁగించుచున్నాఁడో !

సాత్య— చిత్తము. అర్జునా ! సెలవా !

అర్జు— వేవేగ మేగుము.

సాత్యకి:— చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

(తెరలో)

పంచచామరము.

అరే ! దుష్టదుశ్శాస • నా ! యేమియంటివే !
దురంబందు నిన్ను గ్ర • ద్ద్రింగంగఁ జేతుగ్
దిరంబైన గదాదండ • తీవ్రాహతిన్ గా
వరంబింకఁగానీదు • ప్రాణాలఁజీల్తుగ్ ॥ 7

(రణభేరీ మ్రోఁగును)

కృష్ణ— కనుఁగొనుమా ! భీమసేనుఁ డప్పుడె దుశ్శాసనుపైఁ బడియె

అర్జు— (పరికించి) చూడు బావా ! యీబ్రాహ్మణునివ్యూహనిర్మాణచాకచక్యము.

మ॥ శకటవ్యూహముఁ బన్నిమధ్యమునన • బ్జంబొండు నిర్మించిదా !
నికిలోఁగాఁ గురురాజ సైంధవబలా • నీకంబులన్ నిల్పిపా
నికి సూచీవిధ మొప్ప సైన్యమునుబ • న్నించెన్ బలోపేతుఁడై
శకటంపున్ మొనముందునిల్చెగురుఁ డా • శ్చర్యంబుదాకొల్పచుగ్ ॥ 8

కృష్ణ— పార్థా ! చూచితివా ! యీదుశ్శాసనుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పినట్లొప్పుననే విందునాయను మొండిగర్వముచే వ్యూహములో నుండక యిగతు మన భీమునిచేఁ జావమోదింపఁ బడుచున్నాఁడు.

అర్జు— అందువలననా ! తీవ్రముగానుండవలసిన ద్రోణుఁడు నాకంటికి [illegible] బిల్లికంటెను చల్లఁగానున్నాఁడు.

కృష్ణ— అట్లుండుట యత్రిప్రసన్నతచేఁ గాదు నీసంకల్పసిద్ధిచేత !

అర్జు— అట్లెట్లగును. నీప్రసాదముచేతనే యనుకొనెదను. మాటలకేమి లెమ్ము ఘుత్తి
ములపగ్గముల సడలవిడిచివడివడిఁ బోనిమ్ము.

కృష్ణ—నీచిత్తమువచ్చినట్లే ! [అనిరథమువడిగాఁ బోవుటసూచించి] చూడుమిదే యుద్ధభూమి.

అర్జు— అస్మదాగమన సూచకముగాఁ దేవదత్తమును బూరింతువా !

కృష్ణ— ధనంజయా!

గీ॥ నిక్కముగనీదు గాండీవ ♦ మెక్కువెట్టి
గుణముసారించి బాణముల్ ♦ క్రుమ్మరింప
దేవదత్తధ్వనికిముందుఁ ♦ దెలుపునవియె
పార్థుఁడుసుఁడీ మమ్ముఁజంపెఁ ♦ బదిలమనుచు ॥ 9

అర్జు— నీయభీష్టమేతీర్చెదను (అనిబాణములేయ వానినఱకుచు దూరముగ ద్రోణుఁడు ప్రవేశించును.)

కృష్ణ— అర్జునా !

గీ॥ యజ్ఞవేదికాధ్వజమెంతొ ♦ యంద మొంద
ధళధళాయతధౌతవ ♦ స్త్రము ధరించి
వరశరాసనమాఱుగ ♦ వర్షమాన
దురమునసలుపంగఁ బరతెంచె ♦ శరగురుండు ॥ 10

అర్జు— బావా ! వేవేగ మాతని సమీపింపఁజేయుము.

కృష్ణ— సరె. (అని యట్లు చేయును)

ద్రోణు—(సమీపించి) అర్జునా !

చ॥ అతులితసంగరాంగణము ♦ నందునిలింపులకింపునింపన
న్నతిభుజ శౌర్యసంపదల ♦ నందిజయించుమి దేధనంజయా!

ర్జు— (అర్థోక్తియందే)
పితరులఁబోలి దీవనలుఁ ♦ బ్రీతిమెయిన్ ఇలుపంగనేఁ బరా
జితరిపుజాలుడౌటలిఁకఁ ♦ జిత్రముకాదె ధనుర్గురూత్తమా!

ద్రోణా— ఆఖండలనందనా ! నాదీవనలను మాటయేల ? నరసురాసురాజేయుం డవగుమనినిన్నుఁ బెద్దయుం బ్రౌఢముగా గారవించిన గంగాధరుం డెప్పుడు నీ ప్రాపైయుండుటయేకాక.

మ॥ త్రిజగద్వంద్యుండు రక్షకుండు రవిరా • త్రినాథ నేత్రుండు భ
క్తజనానందకరుండు విష్ణుఁడగుచున్ • ధాత్రీ ధవుం డెప్డు నీ
భుజమైనట్టిలిప్రీతి పెంపువర • ధంబుల్ దోలఁగావచ్చెనో ।
విజయా ! దీవనలేల ? వేఱొకఁ డెప్పు • ద్వీకార్యసంపత్తికై ॥ 12

కృష్ణ— ఏదియెట్లున్నను గుర్వాశీర్వాదము సర్వారిష్టహరంబేకదా ! గావునఁ దమప్రియశిష్యు మన్నింపవేఁడుచున్నాను.

ద్రోణా— కృష్ణా !

మ॥ మనపార్థుండనినట్లు తండ్రినిఁబలెన్ • మన్నింపఁగాఁగంటినే ।
నను వానిన్ దయతోడ నట్లులనెనూ • నున్ బోలెవీక్షింతునే ।
ననుదుష్కాలవశంబునన్ రణమున • న్నాహంబయోన్ గృష్ణ ! దా
నినిభంగంబొనరింపకుండఁగనె మ • న్నింతున్ దయన్ బార్థునిన్ ॥ 13

అర్జు— మహాత్మా ! శరగురుప్రవరా !

గీ॥ దేవదేవుఁబోలిన మీదు • దీవనలను ।
బడయుటే చాలువేఱుగ • మన్ననేల ? ।
చల్లకై వచ్చి ముంతదాఁ • చకయె మీరు ।
రణమొనర్పఁగ సెలవిండు • రయముతోడ ॥ 14

ద్రోణా— (వికటముగా) కిరీటీ !

గీ॥ కదనమారంభమైనట్లు • కనుఁగొనంగ ।
మనదుందుభీనినాదంబు • వినఁగఁబడదె ? ।
సజ్యమైయున్న నాధనువు దృ • శ్యంబుకాదె ? ।
యింక నేటికి సెలవులో • యింగితజ్ఞ ॥ 15

కావున నే వేగరారమ్మిదే బాణములు వదలుచున్నాను.

(బాణము వేయును)

అర్జు— (దానిఖండించుచు) మహానుభావా !

గీ॥ మీవలన నేర్చినచదువు ◆ మెదలుచున్న |
సమరధర్మంబుభంగింప ◆ సాహసింప |
నెవరో చెప్ప గొడికినంత ◆ నేనుసిద్ధఁ |
గొలకయత్నింపసుండి స ◆ ద్గురువరేణ్య ! ॥ 16

ద్రోణు— (తనలో) హా ! హా ! నిన్నటి నాకార్యము బాగుగనెత్తి పొడుచుచున్నాఁడు. ఏమియనుటకు నోరాడకున్నది. లోనికూరక నీనిఁబోనిత్తుమన్న నిణషేప్మ విరోధ మొకటియే గాక రాజానకుఁ బ్రజలవిరోధుఁడనౌదును కానిమ్ము కృష్ణుఁడుండెఁగదా యేదియో నొక యుపాయమాలోచింపకపోవునా ? (ప్రకాశముగా) అర్జునా నావలన నేర్చిన విద్యయే కాన నాకప్పఁ జెప్పను నన్నోర్చినఁగాని నిన్నొక్కఁ యడుగుఁ గదలనీయను.

(బాణము లేయును)

అర్జు— మహాత్మా ! తమయభీష్టమే తీర్చెదను.

కృష్ణు— (రహస్యముగా) ఏటికీవెఱ్ఱి !

గీ॥ ముసలిబాపనితోడనీ ◆ యసమసమర |
కేళిసల్పుచుంటివి కాని ◆ కేవలంబు |
ధీసమానారి సైన్యంపుఁ ◆ దెంపుఁగనవు |

అర్జు— యెఱుగుదును నాజినీరుని ◆ నెట్లువిడుతు ? ॥ 17

కృష్ణు— ప్రసన్న వాక్యము లాడించుచుండుమేను రథముఁ బ్రదక్షిణమిషలోనికిఁ బోనిత్తును.

అర్జు— ఓహో మాటలకుఁ దరువాతం బ్రసన్న వాక్యములేల ! సముష్ట ము వచ్చి నా రథమువోలును నాయిష్టము వచ్చినట్లు బోరెదను.

ద్రోణ— అర్జునా ? యూరకొంటివేల బాణములేవిరావేమి ?

అర్జు— మహాత్మా ! తాముశరంబులేసిన నేనేయుదు.

కృష్ణు— (తనలో) ఇదేసమయము. (ప్రకాశముగా) గురుప్రవరా !

గీ॥ తల్లిదండ్రులకన్నమ ◆ మ్మెల్లవేళ |
లందు సాకినమీకిదే ◆ వందనములు |
(అర్జునపై ఫ్రేఁదిరిగి) అర్జునా మనమాయన ◆ కరదమెక్కి |
యన్ బ్రదక్షిణమునుజేయ ◆ కేగఁదగునె ? ॥

(అనిరథము నతివేగముగాఁ బ్రదక్షిణముజేసి లోపలికేగును)

ద్రోణు— (చిఱునవ్వుతో) ఆఁ ! ఆఁ ! కృష్ణా ! మాయకాఁడా ! ప్రదక్షిణమిషచే లోనికిఁబోయిన వదలుదునన కొంటివా ? వెనువెంటనే నీపేఁపు వ్రక్కలు జేయనా ?

(అని వెనువెంట నే పోవును)

(తోడనే యంబర మార్గమునుండి దిగి సౌగంధుఁడు ప్రవేశించును)

సౌగ— ఆహా ! కృష్ణుని చాకచక్యము ! ఒకలిప్తలో రథము లోనికిఁ బోవునట్లు చేసెను. (పరికించి) అయ్యయ్యో ! ద్రోణుఁడును వెంటనంటి యెట్లు దుముచున్నాడో ?

సౌరభ— (ప్రవేశించి) అన్నయ్యా ! చూడుము యర్జునుని వెనుకవచ్చెడి ద్రోణప్రయుక్త బాణపరంపరం గత్తిరించి ముందువడించు మన్న సైన్యమును జించి చెండాడుచుఁ గృష్ణునకు దారిఁ జేయుచున్నాఁడో ?

సౌగ— చూడు చూడు సౌరభా ! పాపము కృష్ణార్జునులు కుంభసంభవుని క్రూరనారాచములు వక్షము దూరనోకింత సోలిమలబెచిరి.

సౌర— అగునగు నన్నయ్యా ! కాని యీపారుని చలమేచలము. (పరికించి) అయ్యో దాఁటిపోయిరి.

సౌగం— అబ్బబ్బ ! యీద్రోణుని మొగముఁ జూడుము ఖిన్నతవహించి యెట్లు ముకుళించినదో. .

సౌర— అన్నయ్యా ! యీచతురంగముల పాటెట్లుండెనో కాంచుము.

సీ॥ కులిశధారాహతిఁ • గూలుధరాధర
పంక్తియో యనఁగద్వి • పప్రకరము !
పెనుగాలి తాకుచే • విఱుగుధారాధర
రాజినానుద్భట • రథచయంబు !
లింద్రజాలికుకోల • నిట్లున్నమాయమా !
వస్తువోయనఁగన • శ్వనికరంబు
గాలివానలఁగూలు • కదళికావృక్షసం
తతులనంగఁజనుప • రాతిసమితి

గీ॥ సరసురాసురాభంగమై • వట్టిగాండి
వపుముక్త ప్రచండాశు • గప్రకాండ
హతినిగతులు దప్పి క్షితికిఁ • జతికిలఁబడి
మాయెమైపోయెనురణ • మహిని జూడ ॥ 19

సౌర — మనమా సంపడిభోఁ గాంచనే లేము. కృతవర్మ యర్జును నడ్డగచ్చె గాఁబోలు దనరథముపైఁ జచ్చియుఁ జావనిపీనుంగు భాతిఁ బడియున్నాఁడు (పరికించి) అగ్రజా ! చూడు మామిత్రుని పాటుఁ జూచి సహించలేక కృష్ణార్జునులఁ బొదివిపమనగు ప్రదరములవదల మొదలిడిన భోజపతిని.

సౌగం— అనుజా ! పాపమాయర్జునుఁడు బంధువని యూరక బాణపరంపర సహించి సంహారఁజేయకుండనున్నాఁడు.

సౌర— అగ్రజా ! విను మేమో కృష్ణుఁడు వాక్రుచ్చుచున్నాఁడు.

(తెరలో)

గీ॥ బంధువంచునుదయఁ జూడ • బవరమందుఁ
బనులుసాగఁగాఁగలవె • యో పార్థివేంద్ర?
శత్రువులఁ జేరియున్న భో • జపతియిపుడు
తలఁదలుగఁగాఁబడఁదగువ • తండెసుమ్ము ! ॥ 20

సౌగం— అరరే ! కృష్ణుఁడిట్లు చెప్పెనో లేదో కాని తనుత్రరక్షణమందె భోజపతియు ఖాంభోజముగాఁ జుఁబారి ఖండితభూజమట్లు తేజముతప్పి రథముపయినుండి పడియె.

(తెరలో)

గీ॥ పిచ్చుకలపైని బ్రహ్మాస్త్ర • మచ్చుపడఁగ
నెత్తినట్లు కాసునుజేయ • విపరణీప
సమితితో సమరముఁ జేసి • జాగు సేయ
సమయమేయిది సైంధవుఁ • జంపవలదె ? ॥ 21

సౌర— అన్నయ్యా ! కృష్ణుఁడిట్లని తనరథచోదకసామర్థ్యముఁ జూపుచున్నాఁడు ఇఁక నీవీరు నడ్డువారు లేరు సుమా ? (పరికించి) శ్రుతాయుధ ప్రముఖమహారథికులు బలములతో నురవడించిరి చూచితివా పిరివిలవ నేదముఁ గార్యమండునా ?

సాగ— ఉండెడిదేమిటి

గీ॥ మనమనుకొనుటయేతడ ♦ వశముగ నయ్యెఁ
గానియింతగానరునిపైఁ ♦ గాలుద్రవ్వ
రథగజాశ్వపదాతులు ♦ రణధరణిని
బాణజాలంబులోనన ♦ లీనమైరి ॥ 22

సార— పాపమీ సైన్యమంతయు రక్తసముద్రమందు మునిఁగితేలుచున్నది కాని యొక్కరుఁడును నిలువరింపలేకపోయెఁగదా ? అగ్రజా ! సైంధవవధాక మేమయిన గాన్పించుచున్నదా !

సాగం— కాన్పించకేమి ? దూరముగానున్నది.

సార— అగ్రజా ! దుర్యోధనుఁడేలకో మొనవయిపునకుఁ బోవుచున్నాఁడు.

సాగం— ద్రోణాచార్యునితో మంతనములేమో కాంతుమురమ్ము.

(నిష్క్రమణము)

2 వ రంగము.

[ప్రదేశము.] రణభూమి — [ప్రవేశము] ద్రోణుఁడు విగతరథుఁడై

ద్రోణుఁడు (తనలో) ఆహా ! యీపాండవసైన్యము

ఉ॥ బాణపరంపరాశతమ ♦ పారముగాబరపించిరక్తపున్
సోనలుమేమరుల్ గురియ ♦ సొక్కుచు సోలఁగఁజేసినొరణ
స్థానమువీఁడకెంతయును ♦ దాధృతితోసికతంపుఁ బాౢతరల్
పోనియటుల్ నసుల్గవియఁ ♦ బోరొగిభోరని తారసిల్లెఁగా ॥ 23

ఎన్నిమారులు నిలువరించినను సైంధవుని ప్రాణములాగుఁటాగుఁ గనఁబడదు ధనుంజయుండప్పుడె మూలబలము జీరినట్లుగానవయ్యె పోనిమ్ము ఎవరి కర్మము వారిది నాయొపినంత పట్టు సమరధర్మ మారడిపువ్చకయేన డుతును. తరువాతదైవవశము ఆదైవమనఁగా నెవ్వఁడు ? దేవకీనందనుఁడగు గోవిందుఁడే (పరికించి) అదేమి రారాజు దుస్థైర్యుఁడైయాజీవదలి నాజతవం బునకు రోజుచునె తెంచుచున్నాఁడు మోముఁజూడరోష కషాయితమయి యొప్పుచున్నది. ఏమిమూడునోకదా ?

దుర్యో— (ప్రవేశించితనలో)

గీ॥ ఏదియైనఁ సంఘత్వముఁ ♦ దేవుఁడెందుఁ
దలకొకని పెత్తనంబైన ♦ వ్యర్థమగును
కట్టఁగట్టిన చీపురు ♦ చిట్టిపుడుక
లట్టివిఱుఁగునటెట్లు ♦ యత్నమందుఁ గాక॥ 24

(ప్రకాశముగా) కుంభసంభవా! నమస్కారము.

ద్రోణా— రాజరాజా? ఇష్టప్రాప్తిరస్తు.

దుర్యో— (వికటముగా)

గీ॥ తమరివంటియోధులు రణ ♦ ధరణియందు
మెలఁగ నిష్టములకు లోటు ♦ కలుగఁగలదె

ద్రోణా— ఏమిఁ యిట్టులవికటంబు ♦ లెసఁగుచుంటి
వెట్టిలోటులు యోధుల ♦ కిపుడు గలిగె? ॥ 25

దుర్యో— మహానుభావా! లోటేమున్నది

గీ॥ కప్పయెలుఁగుపాములు తేనెఁ ♦ గప్పఁబడిన
కత్తులీరణమునఁ దిరు ♦ గంగఁగంటి
నందు ముఖ్యుఁడవీవైతి ♦ వనఁగలానె?
యెంతచెడినశిష్యుండనై ♦ యేడ్వఁబట్టి ॥ 26

ద్రోణా— ఏమేమి? సుయోధనా! నీవేనా యిప్పుడు మాట్లాడుచున్నది? జయము కావలసినవాఁడవేనా నీవు? నాయందు గురుత్వమున్నదా నీకు? ఏమంటి వేమంటివి? (కప్పయెలుఁగు ...... పూర్వోక్తపద్యమును జదివి) నిదియేనా? నీ తెలివికి చాల సంతసించితిని.

గీ॥ కొండెములు జెప్పు దుష్టక ♦ ర్ణుండొకండు
మత్సరతఁ గల్గు నీదుత ♦ మ్ముండొకండు
నీకులమునకు నాశంబు ♦ నిక్కముగను
దేసమర్థులైనమ్మ ♦ డిట్టిదేల? ॥ 27

దుర్యో— (కోపముతో)

ఉ॥ చాలును జాలు నింక మఱి ♦ జాలియొకింతయు లేక యంగభూ
పాలుని దిట్టఁ జొచ్చితివి ♦ పాపమటంచుఁ దలంచకే నరుం

డాలము సేయఁ బోవఁ బ్రియ ♦ మైమెనఁ డాఁటగ నిచ్చితేఁ ర ! పా
ల్మాలికఁ జేసి సైంధవుని ♦ మాకిఁక దక్కఁగ నియ్యవయ్యయో ! ॥ 28

ద్రోణ— దుర్యోధనా ! బాగుగా వాఁగితివి.

చ॥ అగునగు నే నెనీకిచట ♦ నంతయు మోసము పెక్కుఁ జేసిన
ట్లగపడుచుంట వింతలగు ♦ నా మును నాఁ ద్రుపదాత్మజాంగనన్
నగఁ బొగులంగఁ జేయు తెగు ♦ వక్ నినుఁ జుట్టుకయున్న వన్నెఁ గా
వఁగఁ దరమా ఖలాత్ములను ♦ బారుఁడ కే నొఁక పెద్దనాయిటన్ ॥ 29

నీ నీచబుద్ధి పోనిమ్ము కొఁటివి గావు నాయథాశక్తి వినియోగించి నరు నిలువరింపఁ జాలకున్నను వాని సహాయము నర్వఁ బోవు నీ పాండవుల నాటంక పఱచు నాపై నీ వీయపవాదము వేయ సాహసించితివే ! సైంధవుఁ గాపాడు కొనుట కైయే కదా నీయాప్తవర్గముతో సమగ్రముగా నిల్చి నన్నొక్కని నీ మెన నే డువమనిరి. కాని ! కానీ ! కృతఘ్నులకుఁ జేయు నుపకారము నకొానెదను. కొండెముల ముండకొడుకగు కర్ణుండుండెఁగదా ! నామాటయేటికి వాఁడుండు వఱకు నీ మొండిబుద్ధి యిట్లు నేయుండును.

దుర్యో—(అర్థోక్తియందే)

ఉ॥ కొండెము కొండెమంచుఁ గడు ♦ క్రూరము గా వచియించెదే లసీ
ఖండనధర్మమొక్కఁ తటి ♦ బాగుగఁ గాంచుమి నిన్న రేయి నే
నుండఁగ నేటి భీతియని ♦ యూరక సైంధవుఁ జంపనుంటి పా
రుండవొ నీవు మాగఱణగు ♦ రుండవొ మాకిటుమారకుండవో? ॥ 30

ద్రోణ— సెహభాష్ ! చెప్పుదెబ్బ గొట్టితివి. నీవనినట్లు నేనిప్పుడే కాదు పారుఁడఁ గాక పోవుట !

సీ॥ గాలిచూలికి విూరు ♦ గరళంబుఁ బెట్టఁ జూ
చిననాఁటనుండి బ్రా ♦ హ్మణుఁడఁ గాను
లాక్షాగృహదహన ♦ మీక్షించి లజ్జతో
నొరగుదినమె ధరా ♦ మరుఁడఁ గాను
కపటంపు జూదంబుఁ ♦ గాంచి యూరక యున్న
రోజునుండియును బా ♦ రుఁడఁ గాను

పాంచాలిమానంబు ♦ భంగించుమిముఁజంపఁ
దివురనినాఁడె నే ♦ ద్విజుఁడఁగాను
గీ॥ సూనృతాలాపులగుపాండు ♦ సూనులందుఁ
జేరకేయధర్ములగుమీ ♦ వారిఁజేరి
బ్రాహ్మణత్వముఁజెఱచితి ♦ ర్భాగ్యుఁడైతిఁ
గాననేటికిదూషింప ♦ మానవేంద్ర ॥ 13

ఛీ ఛీ ! నీబుద్ధి తెలియవచ్చినది. చచ్చిచెడి నేనిచ్చటఁ బొరిపొచ్చెము లేక యీపాండవుల నిలువరించుచుండ నదియంతయుఁ బోయినదేమి ? ఇఁక నేదియో మూఁడుననియెంచి నామీఁద నీలాపనింద న్యాయముగా నున్నదియా ? గదాయుద్ధపారీణుఁడవని పెద్దబిరుదుఁ దగిలించుకొన్న నీవును బాణవిద్యా కౌశలుండని పేరుపొందితి ననుకొనుచున్న నీసెచ్చెలి కర్ణుండును నర్జునుని నిలువరింపరాదా ? ముసలిబాపని నేనొక్కఁడ నేనా నీకు దొరికితిని. పడుచు తనపు గర్వముచే మిట్టిపడుచున్న నీతమ్ములే మైరి నీముద్దుల మేనమామ రాజ్యమంతయు బహున్యాయముగా నార్జించి యీవాలమున్ధంజేసి నీకర్పించిన మహాత్ముఁ డిప్పుడేమేనియు సహాయము చేయలేక పోయినాఁడా యాశకునిగాఁడు. పాపాత్మ యిట్టి యసంబద్ధపు వాక్కుల వక్కాణింపక బుద్ధి తెచ్చుకొనుము.

దుర్యో — మహాత్మా ! (పశ్చాత్తాపముతో)

గీ॥ తమసెలవురీతినడువను ♦ త్రమముగాదె ?
కార్యశూరతనాటువా ♦ క్యములలెక్కఁ
గొనకపుత్రనివలెఁజూచి ♦ ననుక్షమించి
పోవసెలవిండుదీవించి ♦ పోరిలోకి ॥ 32

మఱియు నాచార్యవర్యా !

క॥ తృటిలో సైన్యమునంతయుఁ
బటుబాణప్రహతిఁగలఁచు ♦ పార్థుఁగనినే
నటునిలువలేకపల్కితిఁ
గటువాక్యంబుల క్షమించి ♦ కావుమినన్నున్ ! 33

(అనికాళ్లపైఁబడును)

ద్రోణు— [లేవఁదీసి పరిసన్నుఁడై] లేలెమ్ము! రాజా నీవు నశ్వత్థామయు నొకటియే కాని వేఱుగాదు. నీపల్కుల కావంతయుఁ జింతలేదు. నేనొక కవచమిచ్చెద దీనిఁ దొడిగితివా నిన్నెవరుఁ జయింపలేరు, దానితో నిప్పుడుపోయి యర్జును నెదురించుము పొమ్ము. నేనిక్కడ జాగరూకుఁడనై యుండవలెను. [అనికవచమిచ్చును]

దుర్యో— [తీసికొని] గురూత్తమా! సెలవా ?

ద్రోణ— సరే! పొమ్ము.

నిష్క్రమింతురు.

3 వ రంగము.

ప్రదేశము-రణభూమియందు — ప్రవేశము-కృష్ణార్జునులు రథారూఢులై

కృష్ణు— అర్జునా!

గీ॥ ప్రొద్దుపొడిచినప్పటినుండి • పోరుసలుపు
చుంటి మొక్కలీతివిసుగు • నొందక హాహా!
యేమిచెప్పుదు నశ్వంబు • లెంతమాత్ర
మైన నడువకున్న వలుగుల్ • మోచనంట ॥ 34

సైంధవుఁడుఁ జాల దూరములోఁ గాన్పించుచున్నాఁడు నీవైనను వేగ తెంపుజేసి ముందునకు సాగకుంటివి. ప్రొద్దునుజాల వాలినది. నాకు నేమియుఁ దోఁచకున్నది.

అర్జు— ఏటికన్ని చదివెదవు ?

గీ॥ ప్రొద్దుపోయిన నేనెట్లు • దిద్దగలను
అడ్డువచ్చువీరులపడి • యరుగనగునె ?
రథ్యములకొలఁదిసత్తమైన • రథముడిగియు
పోరుమునునంతలోవారిఁ • బొందుపఱచు ॥ 35

కృష్ణ— [సాశ్చర్యముగా] ఏమియీసాహసము. త్యక్తరథుఁడవై యెట్లొక్కరితోఁ బోరెదవు ?

అర్జు— బావా ! నీయవ్యాజకరుణా కటాక్షము లేక్షణములో నాపైఁబడెనో యప్పటినుండియే నాకీసామర్థ్యము. యెందులకీవృధా వాదము. దిగుదిగు నీవు గుర్రముల బాగుఁజేయుము. [కృష్ణుఁడు దిగఁగా నేదానునుదిగును.]

కృష్ణ— పార్థా ! నేఁబోయి యచ్చటనే బాగుజేసుకొని తీసుకవచ్చెద .

(అనిరథముతో నిష్క్రమించును)

[నేపథ్యమునఁగలకలానంతరము.]

గీ॥ అర్జునామనపైనిది ♦ వ్యాస్త్రసమితిఁ
బర్వుచు బలంబులే తెంచెఁ ♦ బదిలముసుమి
గాండివాపము క్తశరాళిఁ ♦ గావరంబ
డంచి మాదురక్షణముఁగా ♦ వించుమిపుడు ॥ 36

అర్జు— గీ॥ నందనందన । యిందుఁగం ♦ దొంద నేల!
కాంచువారి దగ్ధంబుఁగా ♦ వించుచుంటి
దివ్యశరపరంపరలేసి ♦ తృటిని నిపుడు
గుర్రములమాత్రమీవుబా ♦ గుసవరించు॥

(అనిబాణములేయఁ బెద్దయగ్నిజ్వాల కనంబడును)

కృష్ణ— (ప్రవేశించి యానందమున నర్జునుఁ గౌఁగిలించుకొని)

చ॥ అరరె! విరోధిమధ్యమున ♦ నశ్వములన్ సవరింపఁ జేయున
వరశరశక్తి యద్భుతము ♦ పార్థ ! యిఁకొక్కటి ముచ్చటించెదన్
పారులు జలంబుఁగోరియన ♦ యంబునొగర్వుచునుండెఁగావునన్
సరగున వానికిన్ జలమె ♦ సంగినగాని మెలంగ లేవుసూ 38

అర్జు— బావా! నీకరుణయనునది యున్నయెడల నది యెంతపని? చూడుమిప్పుడు-
గీ॥ నేనే పితృభక్తుఁడనయితి ♦ నే నిసురలు
నన్నుమెచ్చుట నిజమేని ♦ యన్నధర్మ
జుఁడిలసత్యవంతుఁడేయెనఁ ♦ బుడమి పగిలి
జలము బైటకెగ రెడినా ♦ శరవరమున॥ 39

(బాణమేయు భూమినుండి జలము జుమ్మని యెగురుచుతోడనే దుందుభులు తదువాతనాకాశమున)

మ॥ భళిరే! యర్జున నీదుశౌర్యగరిమన్ • వర్ణింపఁగా శక్యమే
నరనారాయణులన్న మీరలెకదా • నవ్యప్రభావంతులై
ధరణీచంద్రభసూర్యమున్ దమయశో • ధావళ్యమున్ బర్విభా
సురసంపత్ప్రభులై విరోధిహరులై • శూరాత్ములై కాంచుతన్ 40

కృష్ణ— అర్జునా! వింటివా! దేవతలపలుకులు (అనిలోనికిఁబోయి రథముతోఁబ్రవేశించును)

అర్జు— రథమధిష్టింతునా (అని యెక్కి)

కృష్ణ— [తానునెక్కి] అర్జునా కనుంగొనుమీవాజులవేగము! నీయాశుగములకన్న వేగముగాఁబోవుచున్నవి సుమా!

(అంతఁదెరలోఁ బెద్దకలకలము)

కృష్ణ— ఏమిదియింతచప్పుడు

అర్జు— మఱేమియులేదు. రారాజుగారి సంరంభము నాచేతి శాతబాణములఁ జవిజూచుటకై యేతెంచుచున్నట్లున్నది.

[తెరలో]

శా॥ ఓరీ! యర్జున యోరి! కృష్ణ! నిలుఁడీ • యెక్కింతసేపచ్చటన్
రారాజాశుగజాలమేయుచుభవ • త్ప్రాణంబులన్ బీల్చెడిన్

అర్జు— రారా వేగమెబీరమేల పశువా! • రారాజవే నీవునున్
ఘోరాజిన్నిను దుష్టమార్గణములన్ • గుప్పించి యేడ్పించెదన్ ॥ 4

దుర్యో— [సారథిద్వితీయుఁడై రథముపై బ్రవేశించి] అరె! దుష్టాత్మ
శా॥ ఏమంచిప్పుడు పల్కితోరి తులువా • హీనప్రచారాత్ములై
భామన్ బల్వురు కూడుటే యశముగా • భావించితే బాలిశా!

అర్జు— భామన్ బల్వురు గూడుటేపరునియం • బన్గూడయత్నించుటో
యేమోచూతము ముందునాకు రణమి • మ్మింతేని ధైర్యంబుతో॥ 42

కృష్ణ— కురురాజా! శూరమ్మన్య!
ఉ॥ శూరుఁడవైరణస్థలియ • శ్రీలలనాదరణాదటన్ గనన్
బీరములాడనేల గెలు • పే వినుపించును శౌర్యధైర్యముల్

దుర్యో— పిరుడనేనటంచుఁగడు • బ్రేలకుమోరి మురారిభీరువై
ద్వారక నీటఁగట్టితివి • దానికతంబుఁ దలంచుకొమ్మికన్॥

ఛీ! ఛీ! నీపౌరుషము గూడలెక్కకుఁ దెచ్చుకొని మావంటి
శూరుల నధిక్షేపింపఁజొచ్చితివి. చాలుఁజాలునింక నూరకొని
మావంటివారలకుఁ దేరుఁదోలి బ్రతుకుము

కృష్ణ— ఔనౌను నీవంటిశూరుఁడనే నెట్లగుదును నీచేసినయుద్ధము లొకటియారెం
డా! నీపాట్లు నీకేజ్ఞాపకముండవు నేఁజెప్పెదవినుము

గీ॥ ఏనునీవంటి వీరుఁడ ♦ నెటులనగుదు
ఘోషయాత్రలఁజేసిగ ♦ గ్గోలుపడితి
నా? విజయుచేతఁగొప్పగో ♦ యంగఁబడితి
నా? తమరిబోటిశూరుఁడ ♦ నౌటకెందు?॥ 14

దుర్యో— నిక్కముగాఁగానేరవు

అర్జు— [అర్థోక్తియందే]

గీ॥ ఓరి! దుష్టాత్మయిపుడైనఁ ♦ జేరిశరణు
వేఁడిన విడుతుఁగానినీ ♦ పీచమడఁతు
దేవదేవుని విష్ణునిఁ ♦ బట్టగడఁగి
తౌర! యోరికురుకులకు ♦ తార కూర్చిర॥

దుర్యో— [అర్జునుతో] ఛీ! ఛీ! మూఢాత్మా! సిగ్గులేక యేమనిబోయితివిరా కుక్కా

చ॥ తినుటకుఁ తిండిలేకయతి ♦ దీనతఁగానలఁ బట్టియేడ్చునీ
యనుజులు నగ్రజుల్ కలిసి ♦ యాయదువంశకుఠారుపాదముల్
వినయముతోడఁ బట్టుచురు ♦ వేదవిదుండని రాజ రాజనా
ప్రణమదరాతుడక్ బకువు ♦ పాదముఁబట్టఁగనాకు నేటికిన్॥

అదియుఁగాక శఠాత్మ! దుర్మార్గుఁడగు నీవు సరిపోయినదికాని యీపా
పతుక్కలమందుఁ బుట్టినవాఁడవైన నీవెట్లుగొల్లనిఁ జేర్చుదువా?

కృష్ణ— ఓరోరిదురాత్మ నీనెలతక్కువగుణంబులు పోనిచ్చుకొంటివికావు నీవునెప్పుడును
నిదియేయెడ్పయిపోయినది కానీనునిమాటల వీనులఁబెట్టి నీనోటికివచ్చిన ట్లెల్ల
ప్రేలగడంగితివి నీపోకాలము తటస్థించినది. ఇఁక నెంత దైవదారుణమైన
యీయార్భాటము ఇఁకనైన బుద్ధిఁదెచ్చుకొని నీదాయాదులగు పాండవులఁ గలసి
సి సుఖింపుము

దుర్యో— ఓరోరి! తుచ్ఛా! పాఱుబోతా! యింతయుద్ధము జరిగిన తరువాత సంధిఁ జేయవచ్చితివఁట రాక్షసాత్మ! యిప్పుడు నా బాణాగ్నిజ్వాలకు శలభములుకాక బ్రతుకుడు తరువాతఁ జూచికొందము.

అర్జు— చెట్టుచచ్చుకాలమునకుఁ బుట్టకుక్కమూతిపిందెలవలె మీకులము నాశనమౌనర్పఁ బుట్టితివిరా పశువా! మీపాపములువర్ణించుటకు సరియైన పదములేలేవురా! మీరలుద్భవింపకయే పోయిన నీకులమున కీర్తి చెటుమాఁడునా? యీ దేవదేవు దిట్టనీనాల్కపడకుండుటకు కారణమునీకర్మానుభవమింకఁదీఱలేదు

దుర్యో— ఓరోరి! జాల్ముఁడా! నపుంసకా! స్త్రీవంచకా! నీబోటియాఁడముండల కీతఁడు దైవము కాబోలునేమి. యితఁడే దైవమా మూఢుఁడా నక్కయెక్కడ దేవలోకమెక్కడ ?

మత్తకోకిల— వాలుఁజాలునిఁ కేమికావలెఁ ♦ జక్కఁబల్కితిమూఢుఁడా
యాలగాపరియైనగొల్లఁడ ♦ హావికుంఠనివాసుఁడే
పోలఁజూడఁగనింద్రజాలిక ♦ పూరుషుండుమహాత్ముఁడే
యేలయింకవృథావివాదము ♦ లిద్దరిన్ సమయించెదన్॥ 47

అర్జు— కృష్ణా! పాకము ముదురుచున్నట్లున్నది! సెలవా ?

కృష్ణ— అతఁడే సెలవడుగుచున్నాఁడు జాగేల ?

అర్జు— ఓరోరి! దురాత్మ (బాణము లేయవానికిఁ దగలకయేకిరిందపడును)

కృష్ణ— (ఆశ్చర్యముతో) గీ॥ అర్జునా! యేమిచిత్రమిా ♦ యధమునకును
బాణజాలంబుదగులక ♦ మానియుండె

అర్జు— ద్రోణుఁడిచ్చినకవచంబు ♦ వానినిలిపె
గానియిప్పుడెసమయింతుఁ ♦ గాంచుమిత్రుటి॥ 58

సేనిదే సర్వకవచఘ్నంబను దానిసంధించియేయుచుంటేని

(యేయఁదాని నశ్వత్థామ నఱకును)

కృష్ణ— అయ్యో! దీనినడుమనే యశ్వత్థామత్రుంచినాఁడు పోనిమ్ము మఱి సంధించుము.

అర్జు— కృష్ణా ?

గీ॥ దీనినేరుసుమరలసం • ధింపరాదు
కానఁగాంచుచు నేనుసం • గ్రామభూమి
వానిచేతనెకవచంబు • వదలఁజేసి
పారఁగొట్టుదుశరపరం • పరలనేసి॥ 49

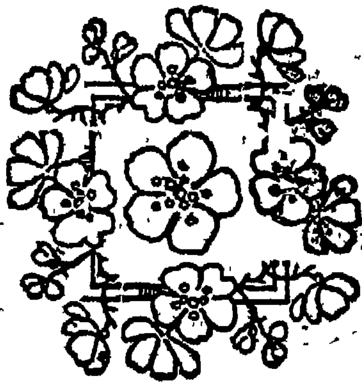
[అనిబాణములేయ దుర్యోధనుని సారథి రథ్యములుగూలును.]

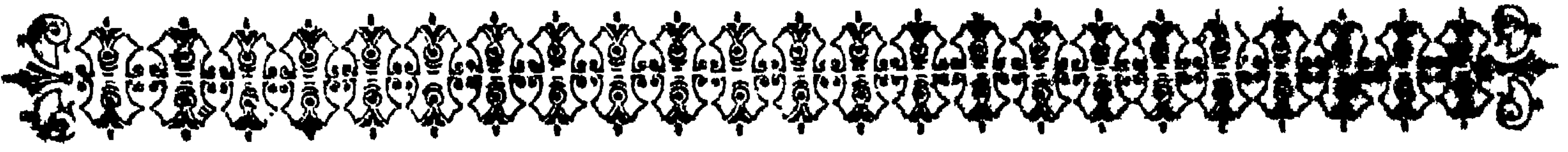
దుర్యో— [తనలో] ఆహా !

క॥ ఏమీయాతని శౌర్యము
సామంతంబగుకవచము • జక్కఁగదునిమెన్
నామానముదక్కఁనెసం
గ్రామాంగణమందునిలువఁ • గాఁబారవలెన్ ॥

(అనిపాఱిపోవును తోడవీరును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము

ఓమ్

శుభమస్తు.

సైంధవార్జునము.

పంచమాంకము.

ప్రదేశము-రణభూమి   ప్రవేశము-పూర్వోక్త భటులిద్దరు.

1 వ భటుఁడు-బావా! బ్రతికియున్నావా?

2 వ భటుఁడు-చావఁగా మిగిలినాను.

1 వ భ-ఎవరుచావఁగా మిగిలినావు?

2 వ భ- నేనే.

1 వ భ—నీవుచావఁగా నీవెయెట్లుమిగిలితివి?

2 వ భ—అదే! చిత్రమా? నాదేహమిప్పుడు చావలేదు నాప్రాణములు చచ్చినవికనుకనే నేను చావఁగామిగిలినాను.

1 వ భ—నీప్రాణములు చచ్చి నీదేహములేదనఁగ?

2 వ భ—నీమొగము! చంపుచున్నావు! పెద్దమ్మా! నాప్రాణము లీలోకములో లేవు నాకన్నముందేగి యచ్చట నాకుబస మొదలగునవి కుదుర్చుటకుఁ బోయినవి

1 భ— ఎక్కడ?

2 భ— వీరస్వర్గములోఁ

1 భ—అదెక్కడ

2 భ—అది యిక్కడకు దాదాపుగా రెండుమైళ్లుండును.

1 భ—నీప్రాణములకుఁ దోడెవ్వరులేరా?

భ—లేకేమి డబ్బది పద్మునొకండుగురు ముందేగినారు.

1 వ భ—ఈకందాయింపంతా యెవరు?

2 వ భ—ఇంక నెవ్వరు మనపాలిటికీదినమర్జునుఁడే!

1 వ భ—అయిన నీప్రయాణము నిశ్చయమన్నమాటే?

2 వ భ—నీతోపాటే!

1 వ భ—నేనీకందాయింపులోరాను.

2 వ భ—మఱియెవ్వరున్నారు?

1 వ భ—సరి సరి యెఱుఁగరాయేమిటి? అర్జునక్షేమంబు తెలియక సాత్యకి బ్రతిమాలి ధర్మరాజుగారు మనపాలిటికి యమధర్మరాజులాగున నే పంపినారు

2 వ భ—ఆఁ! ఆఁ! మన ముసలాని దాఁటినాఁడావాఁడు?

1 వ భ—ఒక్కనమస్కారము లంచముఁ గొట్టులోనికిఁ బోనిచ్చినాఁడు

2 వ భ—అయిన నీవుగూడ సిద్ధమేయన్నమాట

1 వ భ—ఆ!

2 వ భ—మఱిపదపద

(నిష్క్రమింతురు)

1 వ రంగము.

ప్రదేశము—రణభూమి ప్రవేశము— ధర్మజ భీములు

భీముఁడు— మహాత్మా!

శా॥ అన్నామీరిటు దుఃఖమొందఁదగునా • యీవంతయున్ జెప్పకే
యెన్నండైనభవద్వచోనియతికిం • తేఁదప్పి నేనుంటి నే
మన్నింపన్ దయఁజూచినాకుఁద్రుటినిన్ బ్రి • హ్మాండమాకార్యమై
నన్నిండారుముదంబుతోఁ దెలుపుఁడా • నందంబుతోఁజేసెదన్॥

ధర్మ— (కన్నీటితో) అనుజా భీమసేనా!

మ॥ మునుముందొక్కటి పాంచజన్య నినదం • బున్వింటి నేకాని పా
ర్థునిశంకధ్వనిరాక సాత్యకిని నెం • తో తొట్రిపాటొందిపం
పినవాఁడున్ నరుఁజేరవట్లగపడెక్ • భీమంపుసంగ్రామమం
దున నెట్లుండెను యర్జునుండకట!

(అనిపైఁజెప్పలేక భీముఁ గౌగలించుకొనియేడ్చును)

భీమ— ... ... గం • దున్ బొంద నేలన్న యా!॥ 2

(అని గూర్చుండఁబెట్టును)

అగ్రజా! శాంతింపుము

ఉ॥ శోకము బొంద నేలమదిఁ • జూచిన నాతని కేమి లోపమా
హా! కమలావిభుండరద • మాలనులోఁ నొగలెక్కి తోలఁగా
నాకపి శేఖరధ్వజము • నల్లలనాడనభంగవాజుఁడై
నాకవిభూద్భవుండు కద • నంబున గాండివ మెక్కు వెట్టనే
లోకమునంగలండతని • రోషకషాయితదీప్తిఁ జూడఁగా॥ 3

కావున నావంతయు వెఱవఁ బనిలేదు యథేచ్ఛనైతమరిచ్చటఁ బోరిపోచ్చెములేక యుద్ధముజేయవచ్చు.

ధర్మ— తమ్ముఁడా!

గీ॥ ఎన్ని సెప్పిన నామన • సేమొకాని
నెమ్మదించక భయముతో • నిండియుండెఁ
గాన నెట్లైన నీవిప్డు • వానిఁజేరి
విజయవార్తలఁ ద్వరలోన • విశదపఱచు॥ 4

భీమ— గీ॥ ఏనెయిటనుండిపోయిన • న్గురుండు
తనప్రతిజ్ఞల నెరపనే • మనఁగలాను

ధర్మ— నెరపుటెట్టులవానిస • మరమునందు
జంపఁబుట్టుదృష్టద్యుమ్నుఁ • డింపుఁజెలఁగ॥ 5

తమ్ముఁడానీవెన్నిజెప్పినను నామనసున్నన కెక్కుటలేదు నాకై చింతింప వలదు. నీవేగకతప్పదు.

భీమ— అట్లైన నోయగ్రజా! నీయిష్టము వచ్చినట్లేయొనర్చెదను శాంతులరగుము (తెరవంక దిరిగి) బావా! బావా! (అనిపిలుచును)

దృష్టద్యుమ్నుఁడు—(ప్రవేశించి) బావా! నమస్కారము (ధర్మజునకు నమస్కరించి) వృకోదరా! ఏమిరావించినది?

భీమ— ఏమియులేదు

గీ॥ పూజ్యుఁడగు ధర్మజునిపట్ల • పూన్కితోడ
జాగరూకుఁడవైయుండ • సమయమయ్యె

నేనిదే యర్జునునిజాడ • నేగుమంచు
నాజ్ఞ జేసిన వల్లెయం • చరుగుచుంటి॥ 6

దృష్ట— బాప!

చ॥ కరువలిచూలి! యేటుకిటు • గట్టిగనన్యునకుర్వరలేక వడిం
పరణములో గురుండునర • పాలునిఁ గన్నులనెత్తి చూడఁగాఁ
దరమఁటె నాదుప్రాణమున • దాతను వందుమెలంగుచుండఁగా
సరగునబోయి ధర్మజుని • శంకలదీర్పు బకాసురాంతకా॥ 7

భీము— అట్లెయున నేనిదేపోయెద! మహాత్మా! సెలవా (ధర్మజునమస్కరించి)

ధర్మ— (సంతోషముతో) పోయి వేగమే వానిఁ జూచినట్లే సింహనాద మొనర్పుము.

భీము— చిత్తము (నిష్క్రమించును)

ధర్మ— ద్రుపదాత్మజా! కనుంగొనుమప్పుడె ద్రోణుని మనభీముఁడు సమీపించి నాఁడు ఆహా!

దృష్ట— బావా! చూడుమా ధనురాచార్యుఁడా మగశతంబులఁబుంఖానుపుంఖంబుగా నపారపారావారముగునట్లు కృపారసంబు చిలునగవు నెపంబున నైటక వెలువడుచుండ మన వృకోదరు దాకినాఁడు అయ్యో చూడనేలేదు మన గాలిచూలిచేఁ జాలసైన్యము గూలినదిసుఁడీ

ధర్మ— వినుమా మహానుభావుఁడగు కుంభసంభవుఁడేదియో మందహాసముతోఁగూడి న ముఖారవిందమునంద మొందవాక్రుచ్చుచున్నాఁడు

(తెరలో)

క॥ చలమున వసునీతిటనీ
బలమొప్పఁగ గెలిచికాక • వశమే మొనకున్
గలయక సారఁగా నీత
మ్ముఁడనుమతుండీయియొకాడె • మొనసారఁగలిగెఁ॥

దృష్ట— (సంతోషముతో) బావా! ధర్మరాజా కాంచుము కాంచుము.

గీ॥ తమ్ముని విషయమనినవా • క్యమ్ములకును
కోపరసముబ్బ బెబ్బులి • కూకలట్ల

బొబ్బరించుచు మొగమెరు • పుగదురంగ
భీకరంబుగఁబల్కెడి • భీముఁడిదిగొ॥ 9

(తెరలో)

క॥ ఏమీ మానవుఁడొక్కట
సామాన్యపురథికవడిగి • సైన్యముఁజొరునే
భీమపుసురబలమైనన్
దామసఘనఁబలఘుఁగాక • ధనురాచార్యా॥ 10

ధర్మ— అయ్యో! ఇంక సేఁగియో యనుచున్నాఁడు వీనితో నెట్లేఁటును సాహసుఁడేక పోరెదఁగదా

(తెరలో)

చ॥ మొనఁజొరఁగా భయంబున న • మోనమయంచు ప్రియంబునల్గన
ర్జునుఁడను గానుసుమ్ము పటు • రోషకషాయితదీపితేక్షణఁ
ప్రిణమదరాతిజాలుఁడఁగ • రాళగదాలలితుండ ఖండనం
బున గురువంచునిన్వదలఁ • బోలునె శత్రుఁడవై మెలంగఁగా॥

[తరువాతఁ బెద్దకలకలము]

ధర్మ— [ఆతురముతో] ఇఁక నేమున్నదిఁక నేమున్నది! కట్టా! ద్రుపదాత్మజా!

మ॥ గదసారించిమహోగ్రకోపము జెలం • గన్ ద్రోణుపైనేయన
య్యది పృథ్వీతలమెల్ల జల్లదరఁగా • నాశ్చర్యమైపోయి వే
చదిపెన్ సారథిరథ్యముల్ రథముతో • జచ్చెన్ గురుండక్కటా
కదనంబిట్టుగు రూత్రముల్ చనుటకే • కాబోలుఁ గావించుటల్॥ 12

దృష్ట— మహాత్మా! విచారించెదరేల!

గీ॥ గురుఁడితరులచేఁగూలుటల్ • జరగునట వె?
వానిమృత్యువునేనైయె • పరఁగుచుండఁ
గాంచుమామూలమెలమెల • గదలుచుండెఁ
బృథివికిని దాఁటి దెబ్బద • ప్పితోనఁబోలు॥ 13

భయము లేదు వగవకుఁడు.

[అంతఁ దెరలోఁ బెద్దకలకలము]

ధర్మ— అదేమికలకలము?

ధృష్ట— మఱేమియులేదు. ద్రోణుని పరాభవము గన్నులారఁజూచిన మనవారి భేరీనినాదములు నుద్దండభుజాదండుఁడైన భీమసేనున కడ్డురాలేక పాటిపోవుకౌరవులయార్పులును జయోత్సాహుఁడై మన గాలిచూలిచేయు సింహనాదము నొకపెట్టనంత కలకలమైనది

ధర్మ— కనుగొనుమల్లదె మఱలనొక తేరుగూర్చుకొని వడముడికడ్డుపడి బెడిదములగు నంపజొంపములు గుప్పించుచున్న యాద్రోణుని

ధృష్ట— [పరికించి] అదేమి భీముఁడు తేరుడిగ్గ నుఱికినాఁడు

[మఱలపరికించి యానందముతో] హాయి! హాయి!

బావగారూ! పరికింపుఁడు మీతమ్ముని పరాక్రమము

గీ॥ బిట్టువానకుఁదలయొగ్గు ♦ వృషభమట్లు
దిట్టరియయిపోయి గురుని ♦ తేరుచేత
బట్టివిసరివిసరిపాఱ ♦ వైచెనహహా!
యిట్టిధీరుని నేనెందు ♦ నెఱుఁగనెఱుఁగ ॥ 14

(తెరలోఁబెద్దకలకలము)

ధర్మ— (సంతోషముతో) ద్రోణుఁడల్లదిగో మెలమెల్లఁ దెల్లమొగముతో మొనకు బాఱివచ్చుచున్నాఁడు.

కృష్ణ— బావా! బావా! పరికించుమదే దూరముగా నాబకాసురాద్యనేకరాక్షసాంతకుఁడైన భీమునకెట్లు కురుసైన్యము వెన్నిచ్చిపరువం జొచ్చినదో!

ధర్మ— దూరముగా నుండుటచే నంతగాఁ గనంబడలేదు.

ధృష్ట— ఔనౌను.

(తెరలో సింహనాదముతోఁ బాంచజన్య దేవదత్త ధ్వనులు వినంబడును)

ధర్మ— (ఆనందముతో ధృష్టద్యుమ్నుఁ గౌఁగిలించుకొని) ద్రుపదాత్మజా! నాకు కర్ణరసాయనమగు సింహనాదము దానికిఁదోడుఁ బాంచజన్య దేవదత్తంబులు వినంబడియె నాశంకలన్నియుఁ దీరె. రమ్ముపోయి యామొనఁజూచి కొందము.

ధృష్ట— చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

2వ రంగము.

ప్రదేశము రణభూమి— ప్రవేశము పూర్వోక్తభటులిద్దరు

1వ భ— బావా! నీకుమగలెందఱు?

2వ భ— నాకు నీకుఁగలిపి యొక్కఁడేమగఁడు.

1వ భ— తరువాత?

2వ భ— ఇప్పుడంతా వెరసి ముగ్గురు.

1వ భ— క్రొత్తమగని పరిచారమెట్లున్నది?

2వ భ— క్రొత్తమగనివలెనే యున్నది.

1వ భ— అనఁగ?

2వ భ— అనఁగ నేమిటి? యిద్దరుమగల ద్రోణరాజు జేసినట్టి మహాని కెల్వులకు గిరిక్కురు మనుటకును వీలుండదుకదా! అందుచేతనింతకు కొంచెము సుకేశారమెక్కఁడ పడునట్లు చర్చరత్రనేవాఁడు. పేరెట్టెఁగఁ గొట్టుటకు సిద్ధముగానున్నాఁడు (పరికించి) కాంచుమిదిగో కర్ణుని ముమ్మారు నఖక్షతములకు బదులు బాణక్షతములఁ జేయనోర్వలేక పాఱవచ్చియు మఱలఁజచ్చినట్లుపోయి కలియుచున్నాఁడు.

1వ భ— ఔనౌను అదినేకాంచనేలేదు (పరికించి) కనుంగొనుము మూఁఢ దుర్యోధనునిదనస్నేహితుని పాట్లఁజూడలేక తమ్ములకుఁ జెయివిచి యేమియో వక్కాణించుచున్నాఁడు.

గీ॥ ఓరి! శత్రుంజయాసుదే • హుండనౌరి
సాదుతిమ్ముఁడార! యిదియ • మీఁదవనిల
ఝంపటూల ఘోరశరముల • జాండమసర
సేయుచుండఁ జూచెదరేల • యేగుఁడిపుడ॥ 15

2వ భ— బావా! చూచితివా యన్నచెప్పిన చొప్పునఁ బోయినమన శత్రుంజయాదిసరుకుమారులు పాల్గునస్తవిశిఖవాతిచే వారితలలు క్రిందవ్రాల్చుచున్నవి.

1వ భ— అయ్యయ్యో భీముని రథ్యములు నేలఁగూలినవి ఇంకనేమున్నది

2వ భ— చూడమేవో భీముఁడుగ్రుఁడై వ్యాఘ్రమువలెఁబోలి ఆక్రమించుచున్నాఁడు

(తెరలో)

ఓరోరి దుష్టాత్మ

గీ॥ కాంచుమిప్పుడె లేఖులో • కడచుఁగందు
వారివాక్యార | కర్ణునీ • వారుబెదర

(మఱియొకగొంతుతో) ఓరోరి తిండిపోతా !

బెదరుటకు నేనుగానలోఁ • జెరుగలేదు
ఆకులలములుదినుచు నే • నడలలేదు ॥ 16

2వ భ— ఆహా ! భీమసేనుఁడుగ్రుఁడై సమగ్రముగా నారిలాగి తనభుజశక్తిదెలి యునట్టి లోకఘనశక్తి కర్ణునిపై వైచెను.

1వ భ— భయములేదులే ! కర్ణుఁడద్దానిమధ్యనే నఱికినాఁడు. అయ్యయ్యో మన ఘటోత్కచునంతలో వృకోదరుఁడడరి యజ్ఞుఁడైన సూతజుపైనురుకుటయు నాతఁడు భీరువై కేతనపుబల్లక్రింద నొరగుటయు భీముఁడద్దాని నెఱుంగక క్రిందకురుకుటయుఁ గర్ణుఁడుఁదోడనె బాణములేయ మొదలిడుటయు నయ్యో ! జూడుము.

1వ భ— బావా ! చూడుము పాపము.

గీ॥ తన్నుఁగాపాడుకొనుటకై • తెగినయాయు
ధంబులేక యర్జును చేత • దళితమాగ
జములఁజేఁబట్టిశరములఁ • జదుపుచుండె
మోసములుజేయు సూతాధ • ముండుజెలఁగ ॥ 17

2వ భ— నారాయణ ! నారాయణ ! చుట్టుపట్టులనున్నపీనుంగుతిట్టలట్టె మాయ మైన బాణజాల నోర్వలేక మఱుఁగు వెదకుచున్న యావృకోదరుఁజూచి నన బ్బుబ్బు నాకడుపు చెఱువగుచున్నది.

1వ భ— బావా ! బావా ! అయ్యయ్యో ! ఏమిచెప్పుదును.

గీ॥ చేయునదిలేకఖిన్నుఁడై • సిగ్గువొడమి
మఱుఁగుజేరినభీముని • మొఱపడఁగుచు
వింటికోలనుబొట్టను • నంటఁబొడిచి
పలుకుచున్నాఁడు కర్ణుఁడు • కులికియాదిగొ ! ॥

(తెరలో)

భీమా! తిండిపోతా!

ఆ॥ వె॥ ఓరి! తిండిపోత • పోరేలరాసీకు
నిల్లుఁజేరికుడువు • మెంతయైన
కన్నుఁగానకీవు • కదనంబులోమము
బోటివారిఁజేరు • టేటిబుద్ధి? ॥ 19

మఱియు

చ॥ వనములయందు నాకులును • బండ్లనుదించు మెలంగలేకయీ
రణమహీకేలవచ్చితిరి • రాఁదగునేయిటుసిగ్గులేక; యీ
వనితపరాభవింపఁబడి • బాగుగనున్నదె? ధర్మజుండుయా 0
గనియమముల్ చెలంగిసుఖి • గా? నరుఁడున్ బురుషత్వమంజెసే? ॥ 2

2వ భ— ఛీ ఛీ వీనిబ్రతుకుగాల సిగ్గులేని యూరకుక్కవలెతోఁకముడిచి ముమ్ర
రుఁ బారిపోయెకాక ముసలిముండయైనఁ జేయనేరని పనిజేసి మోసపు
చ్చి టుచ్ఛపువిజయమొందితినిగదాయని విఱ్ఱవీగుచునెట్లు మాట్లాడినాఁడో
దుర్మార్గుఁడు. వీనికర్జునిచే నింతకింతయున్నది. చూడుము (పరికించి)
హాయి హాయి నేననినట్లైయైనది! చూచితివా!

గీ॥ దూరముననుండికర్ణుని • త్రుళ్లుఁజూచి
ఫెళ్ళుమని బాణమొక్కటి • వింటఁదొడిఁగి
గొల్లటంచునురారాజు • గోలపెట్ట
గొల్లసేసెను గర్ణునా • గొల్లఁడలర ॥ 12

2వ భ— మనభీముడేడీ పాపము..

1వ భ— తనసారధి విశోకుఁడు తెచ్చిన తేరెక్కి మఱలఁ గర్ణునిపై బడిభావజని
తశోపానలము జల్లారుషట్లు బెట్టిదములగు ప్రదరములఁ బుంఖానుపుంఖము
గాఁబఱపుచున్నాడు.

2వ భ— రారమ్మ మనపాలటికొక్క బాణము చాలును.

1వ భ— సరేపద. పద.

నిష్క్రమణము.

(తోడనే కృష్ణార్జునులు రథారూఢులై ప్రవేశింతురు.)

అర్జు— (సందేహ సూచకముగా) బావా సాత్యకి పరాభవంబున నాకుగడుంగడు జింతదొంతరెక్కుచున్నది. నేఁజేసిన యీ యధర్మముగూడ నాకేదియో సంశయము గలుగఁ జేయుచున్నది.

కృష్ణ— నీచేసిన యధర్మమేమిటి ?

అర్జు— పరుఁడగు సాత్యకితోఁ బోరుచున్న భూరిశ్రవుని భుజాదండ మూరకనె ఆనటయే యధర్మముకాదా ?

కృష్ణ— బాగు బాగు యీలాగు నుండవలె ధర్మము.

ఆ॥ వె॥ నీదు స్నేహితుండు • నిర్మలశిష్యుండు।
సాత్యకిని నతండు • చంపనుండ
వానిభుజమునలుక • దానినధర్మమ
టంచుఁబల్కుచుంటి • నహహా నీవు ॥ 22

చ॥ పలువురు జుట్టుముట్టిపసి • వానిరథంబుఁ బడంగఁజేసితు
ల్వాలు వెనుకేగివిల్తునిమి • ప్రాణముదీసిన ధర్మమేకదా ?
పలువురతోరణంబెసలు పక్షశ్రీము మొందతుదన్ బరాభవం
బులుబడుచట్టి స్నేహితునిఁ • బ్రోవనధర్మమె ? ధర్మవేత్తవో॥ 23

ఈధర్మ సూక్ష్మమింటిపద్ద సావకాశులమై యోచింపుకొనవచ్చును గాని ముందుజరుగఁబోవు కార్యమాలోచింపుము. యేలయనిన

ఉ॥ రవియుర్జాలగ వ్రాలఁజొచ్చెనిటసం • గ్రామంబునన్ ఘోరమ
య్యోవిరోధుల్ చలమొప్పనిల్చిరయయో • యెట్లింక నామస్త సైం
ధవునిన్ గూల్తువో ?

అర్జు— కంటికిన్ గనఁగన్నైన • నన్ జంపుదున్ గానిచో
బవరంబుందునఁజంపు పెట్టిఁకనుసం • ప్రాప్తించునో చెప్పుమా ॥ 24

కృష్ణ— [చిఱునగవుతో] కానిమ్ము నాచాకచక్యము గొంచెముజూతువుగాక

[అంతనాకాశంబంతయుఁ జీకటులగును]

అర్జు— మహాత్మా యదేమి యిట్లంధకారమైనది.

కృష్ణ— [చిఱునవ్వుతో] మఱేమిచేతు

గీ॥ నాదుచాకచక్యంబునఁగ • నంగఁజేయ
మాయలాఁడనుగానని • మాయబన్ని
తపనుగప్పితినందుచేఁ • దమము పెరిఁగె
సంధ్యవేళనితోఁచఁగ • సైంధవునకు ॥ 25

కావుననిఁకఁ ద్వరలో వానితలనఱుకఁ బ్రయత్నింపుము.

(తెరలో)

గీ॥ సూర్యుఁడల్ల దెయస్తాద్రిఁ • జొరఁగఁబోయె
సైంధవుని బ్రాణములఁ బ్రోవ • సమయమిదియె
యొక్కత్రుటిలోన నర్జునుం • డుచ్చరించు
ప్రతిజ్ఞలెల్లను వ్యర్థమౌఁ • బదిలపడుడు ॥ 26

కృష్ణ— (ఆతురముతో) అర్జునా! యర్జునా!

గీ॥ తపనుఁడిప్పుడు వేగమ • స్తమయమందె
నంచు వేడ్కతోఁబడమర • నరయుచున్న
సైంధవుఁడదే కనంబడు • శంకలేల ?
శిరసునఱుకఁగాఁదగుగురు • శరము విడుము ॥ 27

అర్జు— మహానుభావా! కానవచ్చుచున్నాఁడు. (బాణము సంధించిభక్తితో)

మ॥ వరబాణంబ! త్వరన్ రిపున్ రణములోఁ బల్మిన్ గనన్ మెచ్చఁగా
సరిగాఁ ద్రెళ్ళఁగఁ జేసిరమ్ము టకు నీ • శక్తి విడంబించుచున్

[అని బాణమేయగానే]

కృష్ణ— [అత్యాతురముతో]

ధరపైనాతనిమస్తకంబుపడఁగాఁ • దప్పానునీవయ్యదం
బరమందాడఁగ జేయుమిప్పుడుభవ • ద్బాణప్రయోగంబునన్॥ 28

అర్జు— మహానుభావా! దమయాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాను.

(అని బాణమేయ శిరసుదివికేఁగి యక్కడనతని బాణకలన నాడుచుండును)

అర్జు— కృష్ణా ఏటికీవింత

కృష్ణ— మరేమియులేదు. యీతనితండ్రి యీతని మస్తకము నేల బడవైచినవా మూర్థము వేయువ్రక్కలగునట్లు శపించెను. కావున నిద్దానిఁ బాణ

ముచే వానిచేతిలోననే పడునట్లు చేయుము. వానిపటుము వానినెత్తిసి గొట్టినట్లగును.

అర్జు— (అబ్బురముతో) ఆతఁడిప్పు డెక్కడనున్నాఁడు ?

కృష్ణ— కురుక్షేత్రంబున సంజపార్చుచున్నాఁడు.

అర్జు— అట్లైనసరే ! [అనిపాశుపతము సంధించి]

గీ॥ శంకరునిచేతమెలఁగున ♦ శస్త్రంబఁనీవు
నాపయినిదయఁగల్గిత్క్ష♦ ణంబులోన
నీశిరమ్మును వానిపి ♦ తృకరమంద
పడఁగనైచుముజేయుదు ♦ వందనములు ॥ 29

[అనిబాణమేయ శిరమెగిరిపోవును]

[అంతఁదెరలో]

క॥ ఎక్కడనుండియొ యీశిర
మక్కజముగ వృద్ధతపసి ♦ హస్తమునఁబడెన్
వెక్కసమైయిలఁద్రోచిన
వ్రక్కలయెన్ వానిశిరము ♦ రారండయ్యో ॥ 30

కృష్ణ— [అమితానందముతో నర్జునుఁ గౌఁగలించుకొని]

చ॥ గెలిచితిమింకసందరుసు ♦ ఖింపనిలింపులకింపునింపునీ
బలయుదిగంతదంతురిత ♦ పాండురకీర్తిన్ విరాజితంబయొక్
బలరిపునూన ! సత్యపరి ♦ పాలన భీకరశత్రుశోషణా
యిలఁగలరే ! భవద్విశిఖ ♦ బృందమునక్ ఖడకుండువారహా! ॥ 31

అర్జు— [చిఱునవ్వుతో] బావా ! ఆత్మస్తుతిఁజేసుకొనెదవేల ?

కృష్ణ— ఆత్మస్తుతి యెక్కడదిక్కడ ?

అర్జు— ఆత్మస్తుతికాదా ? చక్కాని దిప్పువాఁడేపడవ బాగుగ నడచిన దన నెట్లుండునో యట్లుకాదా ? పోనియిదియే నాప్రతిజ్ఞయనిన నీకునాకుభేద ము లేనప్పుడది యాత్మస్తుతికాదా ?

కృష్ణ— ఇదియా నీయాత్మస్తుతి ? నాసంతోషముపట్టఁజాలక యట్లంటిని. నీవనిన ట్లొడకుండ పలసినవన్నియు లేకపోయినఁజుక్కాని యేమిచేయఁగలము.

అర్జునా ! ఇప్పటికి మనమనుకొన్నవన్నియు సిద్ధించినవి. ఇఁకమనకేమైన కోర్కులున్నవా ?

అర్జు— మహానుభావా ! కోర్కులేటికి ? అయినను గోరుమని సాక్షాద్భగవంతు డెయ్యెడుగనూరకుండరాదు కావున.

మంగళమహాశ్రీవృత్తము.

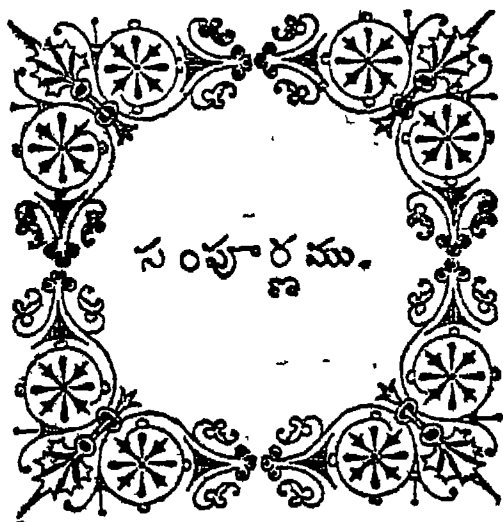
ఏగృహము జూచినమ ♦ హీస్థలిని సంపదల ♦ శాంతయువిరాజిలుచునుండఁగ్
ద్యాగమును భోగమును ♦ ధర్మము దమంతనెస ♦ దావసుధవర్తిలుచురాఁగన్
రోగరహితుండయిన ♦ రుండుసతముల్ దనని ♦ రూపితములైనపనులన్ స
ర్వాగమహితుండయిమె ♦ లంగఁగవిరాజులుతి ♦ రంబురహితోఁజెలఁగుగాతన్ ‖ 32

కృష్ణు— తథాస్తు. తథాస్తు.

(నిష్క్రమణము)

గద్య.

శ్రీమద్గాడేపల్లివంశ సల్లలిత పల్లవిత మల్లికా వల్లరీఫుల్ల కుసుమానుపమాన పవిత్ర భారద్వాజస గోత్రా సమానానుభవైక బ్రహ్మవిద్యాధురంధర వెంకట శాస్త్రిపుత్ర మిత్రానందదాయను జనవిధేయమార్య నారాయణాభిధేయ విరచిత సైంధవార్జున నామ నాటకము పంచమాంకము.

కీర్తనలు.

---

(1) 5-14 నకులుడు—కరహరిప్రియరాగం—రూపకతాళం

పట్టిగుణముల పెట్టిబలమున • జెట్టియభిమన్యుండిలన్
గట్టిగను యీపద్మవ్యూహము • గుట్టెరింగిన వాడగున్ ॥ ప ॥
గట్టులకయీ వీరులురువడి • ముట్టడింగొనదావడిన్
గుట్టుచెడి బడబాణతతులను । గొట్టకనుమానండొగిన్ ॥ ప ॥
యిట్టిదిట్టరి యీజగంబున । బుట్టడని సేనెరుగుడున్
బట్టియని సందియము నొందక । బంపుధర్మజవానికిన్ ॥ ప ॥
యిపుడు వీనిబంపకుండిన । సీల్గుమన మోహార మొగిన్
రిపులతో ద్రోణుండు సేడిక్రుపుడు । వడిదురపిల్లగాన్ ॥

(2) 7-28 అభిమన్యుడు—బలహంసరాగం—ఆదితాళం.

సెలవునిమ్ము రిపులబట్టి చెండి వేసెదన్ ।నిలువనీక కౌరవులను నలమివంచెదన్ ॥ సె
తులువలైన వీరవరుల నిలనుగలిపెదన్ । బలురథికులు నడల బాహుబలముజూపెదన్ ॥ సె
బలుసేనల బాణవహ్ని బాలుచేసెదన్ । దిటవుమెరపి కీర్తినిలను దేజరిల్లెదన్ ॥ సె

(3) 16-5 దుర్యోధనుడు—మలయమారుతం—ఏకతాళం

రక్షింపు రక్షింపుమా । గురుదేవ । ర ॥ యీబాలుని బారినిజేరి సైపలేము ॥ ర ॥
చండమార్తాండుడనన్ । నిండువేడి మీతోనిండి వెలింగెడి ॥ ర ॥
మాక్షికములగ్గిని । వీక్షించి మగ్గిన విధమాయె మంమింక ॥ ర ॥

(4) 24-6 భీముడు—యమునారాగం—అదితాళం

లకనిన్ను బాశి బ్రతుకంగజాలనాదు।ప్రారబ్ధమిటులాయెగా।అహా నాయన్నా ॥ బా
ంచినాపూర్వసంచితామెల్లానింకన్న । ద్భుంచిదాపురామాయెగా । అహ ॥ ద్భ॥

కరుబున్న నేలా ఈశిరులుంన్న నేలానిన్ కరముగూడాకయున్నను॥ అహా ॥ క ॥
బరువెందరుంన్న నేమి ఫలమునీవ్రులేకున్న పాపచిత్తుడనైతిగా॥ అహా॥ పా॥

(5) 28-5 అర్జనుడు—అసావేరి—అటతాళం

యేమనిసైతు నావిధి ॥యె॥ ప్రేమనునినుబెంచి పెద్దనగుదువని పెంళ్లిజేసి నేనుంటిగా
అహానాయన్నా॥ యేమి ॥

బలువురముమేముండి పాపమనాకానింన్నా । పాపులపాలద్రోసితి॥ అహా । యె॥
బారుడేటికిపద్మఽంధము మొహరించే । పరగనేనులేకుండగా ॥ ఆ ॥
బలువురునోకాటిగాఁ బాలునిబట్టిజంపా । బాపమనగా తగదె॥ ఆ ॥ యె॥

(6) 29-24 అర్జనుడు—అమీరుకళ్యాణి—అటతాళం

పాపియగు సైంధవునిరేపే । బట్టిప్ృంచెదజూముడీ పాపమనకయ పాపిశంకరు
ప్రాపుజేరిన వీడికన్ ॥ పా ॥

యినుడు హస్తాచలమునందున నింపుమీరుచునుండగన్ । దాపునను కర్ణాదియోధులు
ధైర్యమునగాపాడగన్ ॥ పా॥

దుష్టులగుదుర్యోధనాదుల । దులుపదనములు బలుపడిన్ బరువుపడయర్జనుడువీడన
బట్టి జంపిన దుష్టునిన్ ॥ పా ॥

(7) 38-9 సుభద్ర—శ్యామరాగం—ఆదితాళం

కన్నకూన నిన్నుబాశి కనలుదానరా । నావిన్నపంబు నీదుచెవుల । వినవదేమిరా ॥క॥
యవ్వాయవ్వాయనుచువెంట। నాడనెవరురా। దవ్వునేయనిముసమైన దాళలేనురా ॥ క ॥
తండ్రిముద్దుదీరదివిరి। దయనుబలుకరా । కన్నదాన నెటులకరిన। ఖర్మమోర్తురా ॥క॥
నీవులేని సంపదలిల నిలువనేలరా। బాలుమాలిధాతగతిని। బాదుచేసెరా ॥ క ॥

(8) 37-29 చారుడు—శుభపంతువరాగం—ఆదితాళం

పారిపోవగాసాగె। ఆమందుడు డెందము గందగుందుచును ॥ పా ॥
కన్నులనీరులూలుకా। గన్నదమవార। లెంన్నోనింద్యములు బలుకా ।

ఘీంన్నా శైనలవంచి| సన్న సంన్నా నేనురువడి ॥ బా ॥
కర్ణ పాదిగానగగా| గురుకృపాశల్యులెంనో్న గతులాగోణుగా |
ఒన్న గామేన బాణిముస్నా జాలుననుచు ॥ బా ॥
రారాజు పైబట్టుక| నిలువరయోత్రి తులువాయనుచు దట్టగా |
బలుకాక నీవన్న బలుకులకేవాడు ॥ బా ॥

(9) 71-12 కృష్ణుడు—జంజూటిరాగం—ఆదితాళం

దునుమసమయామిదె | ఆ | పాపియా సైంధావు బట్టిదిట్టరూ లై ॥ దు ॥
యినుడుగృంకేనానుచు నాదగుమాయ యనిగానకను బొంగుచూ |
యరికోనిలచీ యాననమెత్తుచుంన్నాడు ॥ దు ॥
వంతలుదీరగను | యాశత్రుడు | నంతాముసోంపగను | నెంత్తావేగరముస |
ద్రుంతువోగాంతును ॥ దు ॥ ౨ ॥
కురురాజు జింతిల్లగా యాకర్ణాదులు | వడిగంపింపగా |
బరువడియారాజు | దలనీడబడకుండ ॥ దు ॥ 3 ॥

(10) అందరు—మంగళకాశికరాగం—రూపకం

మంగళమిదె మంగళాంగునకు | శమా | యంగానాపతికినీ లాంగునకు శుభ ॥మం॥
కృష్ణునకును | రిపుజిష్ణునకు | వర్షిష్ణునకును యాదివిష్ణునకు శుభ ॥ మం ॥ మం ॥ ..
సైంధవాజున నాట్యసాక్ష్యునకు | సాధుపక్షాలక్షణ విచక్షునకు శుభ ॥ మం॥

నవలలు

సౌందర్యతిలక - రెండుభాగములు	1	0
హేమలత	0	8
అహల్యాబాయి	0	8
మహాపురుషుల జీవితములు - మొదటిభాగం	0	12
డిటో రెండవభాగము	0	10
రాజస్థానకథావళి	0	12
డిటో రెండవభాగము	0	12
వినోదములు మొదటిభాగం	0	4
డిటో రెండవభాగము	0	4
వీరబలవినోదములు	0	6
అబలాసచ్చరిత్రరత్నమాల	1	0
కృష్ణదేవరాయచరిత్ర	1	4
గృహకల్లోలనివారణి	0	8

పద్యకావ్యములు.

వరాహపురాణము	1	0
మార్కండేయపురాణము	1	4
పద్మపురాణము ఉత్తరఖండం	1	4
భోజరాజీయము	1	0
ఉత్తరహరివంశము	1	4
మొల్లరామాయణం	0	8
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నం	0	8
రాజశేఖరచరిత్ర	0	8
అడిదం సూరకవిగ్రంథములు	0	8
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము (శతకంకః)	0	8
కవిరాజమనోరంజనం	0	8
జైమినీభారతము	0	10
సుదక్షిణాపరిణయం	0	10
చమత్కారమంజరి	0	4
ప్రబోధచంద్రోదయం		½
వైజయంతీవిలాసము	0	6
దశావతారచరిత్ర	1	0
విజయవిలాసము	0	6
రసికజనమనోరంజనం	0	6
శ్రీవిజయచకోరచంద్రోదయం	0	6
ఆముక్తమాల్యద సటీక	2	8
శృంగారనైషధం	0	6
కళాపూర్ణోదయం	1	8
సరసభూపాలీయం	0	8
ఆంధ్రభాషాభూషణం	0	2
అప్పకవీయం	0	12
సులక్షణసారం	0	8
లీలాసుందరీపరిణయం	0	4
సుబ్రహ్మణ్యచరిత్ర	0	10
శశిరేఖపద్యం	0	4
శ్రీనాథునివీధినాటకం	0	1
చిత్రరాఘవము	1	0

డ్రామాలు.

గయోపాఖ్యానం	0	8	చంద్రగుప్త		12
ప్రసన్నయాదవము	0	8	విచిత్రబిల్హణీయం	0	8
పారిజాతాపహరణం	0	8	పాండవజననము	0	9
సుగుణామణి	0	8	పాండవప్రవాసం	0	12
చంద్రకాంత	0	8	పాండవవిజయం	0	12
సంగీతశశిరేఖ	0	8	పాండవఅశ్వమేధం	0	12
అభినవరాఘవము	0	8	పాండవఉద్యోగం	0	12
హస్తినాపురం	0	8	పాండవఅజ్ఞాతవాసం	0	6
ఉషాపరిణయం	0	8	నర్మదాపురుకుత్సీయం	0	12
సుశీల	0	8	సారంగధర	0	8
పీష్వానారాయణరావువధ	0	8	ప్రచండచాణక్యం	0	12
జయంతజయపాల	0	6	విప్రనారాయణచరిత్ర	0	12
అభిజ్ఞాన శాకుంతలము	1	0	విజయరాఘవము	1	0
వేణీసంహారం	0	14½	వనవాసరాఘవము	0	12
మల్లికామారుతం	0	14	కుశలవనాటకము	0	12
ప్రబోధచంద్రోదయం	0	10	సంగీత సత్యహరిశ్చంద్ర	0	12
ద్రౌపదీస్వయంవరం	0	8	వరూథినీవిలాసము	0	10
సంగీతపాశుపతార్జునం	0	8	చిత్రనళీయం	1	4
సంగీతసైంధవార్జునం	0	8	విషాదసారంగధర	1	2
హరిశ్చంద్ర	0	8	చంద్రమతీపరిణయం	0	8
కలభాషిణి	0	12	సంగీతసావిత్రి	0	4
బొబ్బిలియుద్ధం	0	12	దక్షిణగోగ్రహణం	0	4
గులేబకావళి	0	13	రత్నావళి	0	6
జయచంద్రచంద్రరేఖావిజయం	[0	12	ప్రహ్లాద	0	4

వలయువారీ క్రింది యడ్రస్సునకు దరఖాస్తులు పంపవలెను.

కర్రా అచ్చయ్య బుక్కుసెల్లరు,

రాజమండ్రి.